

**Centrum vedecko-technických informácií SR
Lamačská cesta 8/A, 811 04 Bratislava**

PhDr. Marianna Pétiová, PhD.

**Prejavy extrémizmu, xenofóbie, protirómskeho rasizmu a
terorizmu a pohľad žiakov základných a stredných škôl
na osoby odlišujúce sa od majoritnej skupiny obyvateľstva**

Bratislava 2023

Obsah

ÚVOD	4
1. Teoreticko-metodologické východiská	4
1.1 Teoretické východiská	4
1.1.1 Extrémizmus	4
1.1.2 Protirómsky rasizmus	6
1.1.3 Terorizmus	7
1.2 Cieľ výskumu	10
1.3. Výber výskumnej vzorky a metódy výskumu	10
1.4 Matematicko-štatistické spracovanie	10
1.5 Posúdenie validity	11
1.6 Harmonogram realizácie výskumu	11
2. Interpretácia výsledkov výskumu zameraného na výskyt prejavov extrémizmu u žiakov ZŠ a SŠ	11
2.1 Charakteristika výskumného súboru	11
2.2. Rodinné prostredie a vzťah respondentov k rovesníkom	18
2.3 Implementácia problematiky extrémizmu do výchovno-vzdelávacej činnosti školy	50
2.4 Informovanosť žiakov základných a stredných škôl o extrémizme	56
2.5 Dôvody príťažlivosti extrémistických hnutí pre deti a mládež	66
2.6 Prejavy extrémizmu v škole, rodine a v rovesníckej skupine	75
2.7 Názory a postoje žiakov ZŠ a SŠ k skupinám ľudí odlišujúcich sa od ostatných	98
2.8 Protirómsky rasizmus	138
2.9 Terorizmus ako hrozba súčasného života na Slovensku	151
Závery	163
Odporúčania pre prax	184
Literatúra	185

ÚVOD

Spoločensko-politický vývoj v 21. storočí nastolil mnoho problémov a výziev, na ktoré je potrebné adekvátne reagovať. Problémy a otázky, ktoré boli schopné vyriešiť národné štáty, čoraz častejšie presahujú hranice štátov a ich riešenie si vyžaduje spoluprácu na vyššej úrovni. K výraznému zvýšeniu migrácie prispeli najmä narastajúce nerovnosti v ekonomickej a sociálnej oblasti. Intenzita a objem migračných tokov, predovšetkým na európsky svetadiel, boli v posledných rokoch také intenzívne, až sa na označenie súčasnej situácie začal používať pojem migračná kríza. Jej výraznejším dôsledkom je existujúca názorová heterogenita týkajúca sa postoja štátov k migrantom a migrácii samej o sebe. Sprievodnými javmi sú v tejto súvislosti aj nárast radikalizmu a extrémizmu, terorizmu a ich vzájomný synergický efekt je ešte umocnený účinkami šíriacej sa propagandy.¹

Extrémizmus je negatívny, dynamicky rozmáhajúci sa celospoločenský fenomén, ktorý je hrozbou pre demokratické princípy spoločnosti a pre ústavné hodnoty. Ohrozuje hodnotu ľudských práv a základných slobôd, pôsobí deštruktívne na existujúci demokratický systém a jeho usporiadanie, na základy právneho štátu, na riadny výkon štátnej moci a môže ohrozovať aj nedotknuteľnosť štátnych hraníc niektorých štátov. Tento nebezpečný sociálno-patologický jav môže viesť nielen k sociálnym konfliktom, ale i k trestnej činnosti. V záujme eliminácie extrémizmu je nevyhnutná dôkladná analýza a monitoring tejto problematiky, identifikácia legislatívnych a aplikačných problémov, formulovanie návrhov právnych i mimoprávných opatrení a následná komplexná kampaň a osвета so zameraním na verejnosť.²

Výskum bol zameraný na zistenie prejavov extrémizmu, rasizmu, diskriminácie a terorizmu z pohľadu žiakov základných a stredných škôl. Vychádzal z Koncepcie boja proti radikalizácii a extrémizmu do roku 2024, z Národnej stratégie kybernetickej bezpečnosti a z Akčného plánu koordinácie boja proti hybridným hrozbám na roky 2022-2024.

Cieľom bolo zistenie názorov, postojov, informovanosti a osobných skúseností žiakov základných a stredných škôl s prejavmi extrémizmu, rasizmu, diskriminácie a terorizmu. Úloha nadviazala na riešenie problematiky intolerancie, násillia a extrémizmu u detí a mladých ľudí vo veku od 12 do 18 rokov, ktoré boli realizované v rokoch 2010, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020 a 2021 tak, aby bolo možné zistené údaje navzájom porovnávať.

Výskum sa realizoval metódou dotazníkového zisťovania u žiakov základných a stredných škôl v rámci celého Slovenska. Výberový súbor tvorili žiaci 7., 8. a 9. ročníkov základných škôl a žiaci 1., 2. a 3. ročníkov všetkých typov stredných škôl z celej Slovenskej republiky.

Terénny zber údajov prebiehal v októbri až v decembri 2022 a zabezpečovala ho profesionálna agentúra, určená na základe výsledkov výberového konania. Výberový súbor spĺňal kritériá reprezentatívnosti vzhľadom na základný súbor žiakov základných a stredných škôl vo veku od 12 do 18 rokov. Bol utvorený voľným kvótovým výberom so znáhodnením osoby v poslednom kroku a so stratifikáciou na celom území Slovenskej republiky.

Dotazník bol rozdelený na šesť základných okruhov:

- Rodinné prostredie a vzťahy žiakov základných a stredných škôl k rovesníkom

---

¹ Eštok, G. (ed.): Výzvy a riziká spoločnosti v 21. storočí. Zborník príspevkov. Košice : UPJŠ, 2018. ISBN 978-80-8152-616-9, s. 6-7

² Vráblová, M. (ed.): Trestnoprávne a kriminologické možnosti eliminácie extrémizmu. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie. Praha: Leges, 2019. ISBN 978-80-7502-420-6, s. 7

- Prejavy extrémizmu vyskytujúce sa v školskom prostredí
- Informovanosť žiakov základných a stredných škôl o extrémizme
- Dôvody príťažlivosti extrémistických hnutí pre deti a mládež
- Názory a postoje žiakov základných a stredných škôl k skupinám ľudí odlišujúcich sa od ostatných s dôrazom na vzťahy majoritnej skupiny a príslušníkov Rómskeho etnika
- Názory žiakov základných a stredných škôl na terorizmus

Výsledky boli interpretované v jednotlivých podsúboroch podľa vopred stanovených demografických znakov (pohlavie, vek, ročník, typ školy, národnosť, veľkosť bydliska a kraj) a boli spracované prostredníctvom štatistického programu SPSS.

Pre matematicko-štatistickú analýzu boli použité nasledovné metódy:

- Prvostupňová analýza výberového súboru zistená na základe frekvencií a demografických znakov.
- Druhostupňová analýza závislosti výberových kritérií: pohlavie, vek, ročník, typ školy, národnosť, veľkosť bydliska a kraj SR.
- Interpretované boli najmä výsledky, u ktorých sa potvrdil štatisticky významný vzťah na hladine významnosti $p < 0,05$. Pri porovnávaní údajov za základné a stredné školy a pri komparácií dát za roky 2010, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020 a 2021 boli zisťované a okomentované rozdiely.

Výber výskumnej vzorky zabezpečovala profesionálna agentúra, ktorá uskutočňovala aj zber údajov v teréne. Vysoká návratnosť (91,33%) ako aj vypočítaný interval spoľahlivosti zabezpečovali základné požiadavky reprezentatívnosti. Na základe uvedených skutočností je možné získané výsledky považovať za spoľahlivé a v rámci tejto spoľahlivosti aj za reprezentatívne.

Výskum bol realizovaný s finančným príspevkom z CVTI SR a z Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR.

Charakteristika výskumného súboru

Do výskumu zameraného na prejavy extrémizmu v základných a v stredných školách sa zapojilo 2 466 respondentov. Dotazníky vyplnilo 1 108 chlapcov a 1 337 dievčat. Výskum bol realizovaný v 7., 8. a 9. ročníkoch základných škôl a v 1., 2. a 3. ročníkoch stredných škôl a zúčastnili sa ho žiaci vo veku od 12 do 18 rokov. Respondenti mali najčastejšie 14 (467) a 17 rokov (421). V nižšom počte vyplnili dotazníky aj opýtaní vo veku 15 (395), 13 (385) a 16 rokov (378). Najmenej oslovených žiakov malo 12 (245) a 18 rokov (156).

Asi 1 244 opýtaných patrilo k žiakom základných škôl, pričom v skupine stredoškolákov bolo evidovaných 1 222 osôb. V tejto skupine majú väčšiu prevahu žiaci stredných odborných škôl (837) než gymnazisti (385).

V základných školách sa do výskumu najčastejšie zapojili siedmáci (427) a deviataci (423). Najmenej dotazníkov vyplnili žiaci 8. ročníkov základných škôl (384). V stredných školách na výskume zúčastnili najmä prváci (457) a približne po tretine tohto výberového súboru tvorili žiaci druhých (376) a tretích ročníkov (385).

Až 2 296 respondentov malo slovenskú národnosť a 71 opýtaných patrilo k občanom s maďarskou národnosťou. Pomerne málo oslovených žiakov uviedlo rómsku (32), ukrajinskú (25), českú (15) alebo rusínsku národnosť (12). Len 7 opýtaných malo inú, napr. ruskú, srbskú, prípadne poľskú národnosť.

Najvyšší počet opýtaných žil v obciach s počtom obyvateľov od 2 001 do 10 000 (708) a v najmenších obciach (menej než 2 000: 626). Necelá štvrtina respondentov pochádzala z miest s počtom obyvateľov od 10 001 do 50 000 (577). Najnižší počet oslovených žiakov býval vo veľkomestách (viac ako 100 000: 290) a v mestách s počtom obyvateľov od 50 001 do 100 000 (257).

Oslovení žiaci najčastejšie pochádzali zo Žilinského (397) a z Bratislavského kraja (374). Nižší počet respondentov žil v Banskobystrickom (329), Nitrianskom (323), Prešovskom (292), Trnavskom (263), Košickom (248) a v Trenčianskom kraji (233).

Na základe zistených výsledkov výskumu je možné konštatovanie, že:

Rodinné prostredie

- V úplnej rodine žili necelé tri štvrtiny respondentov a 15,9 % opýtaných pochádzalo z neúplnej rodiny. Nevlastného otca alebo matku malo 11,1 % žiakov a 1,2 % respondentov vyrastalo v centre pre deti a rodiny, v pestúnskej rodine, u starších súrodencov, prípadne ich vychovávali starí rodičia.
- V **úplných rodinách** vyrastali častejšie dievčatá, respondenti vo veku 12 rokov, žiaci 7. ročníkov základných škôl, gymnazisti, opýtaní pochádzajúci z obcí s počtom obyvateľov od 2 001 do 10 000 a respondenti žijúci v Prešovskom kraji. **Iba otec alebo matka** vychovávali častejšie sedemnásťročných opýtaných, žiakov 3. ročníkov stredných škôl, respondentov z miest s počtom obyvateľov od 10 001 do 50 000 a mladých obyvateľov Košického kraja. V **doplnených rodinách** žili vo vyššom počte trinásťroční opýtaní, žiaci 8. ročníkov základných škôl, žiaci stredných odborných škôl, respondenti pochádzajúci z miest s počtom obyvateľov od 50 001 do 100 000 a opýtaní s trvalým bydliskom v Nitrianskom kraji.
- Komparácia dát ukázala, že od roku 2010 sa znížil počet opýtaných, ktorí žili v úplných rodinách. Výrazne stúpol počet žiakov pochádzajúcich z doplnených rodín. Mierne sa znížil počet respondentov, ktorých vychovával iba otec alebo matka a klesol aj počet opýtaných, ktorí vyrastali v náhradných rodinách. Zistené údaje poukazujú na súčasný negatívny trend v rodinách, ktorý je charakterizovaný vyšším rozpadom rodín než kedysi. Táto skutočnosť spôsobila zníženie počtu detí, ktoré vyrastali v úplných rodinách a zvýšený počet mladých ľudí, ktorí mali nevlastného otca alebo matku.
- Viac než polovica opýtaných považovala **rodinné vzťahy** za dobré, aj keď sa u nich niekedy vyskytli nedorozumenia a 38,1 % respondentov ich označilo ako veľmi dobré. Len 6,3 % žiakov hodnotilo vzťahy v rodine negatívne a 2,4 % opýtaných ich považovalo za veľmi zlé. Približne 35 respondentov si s otcom alebo matkou rozumelo veľmi dobre, avšak nemali vybudovaný dobrý vzťah k druhému rodičovi. Z uvedených zistení vyplynulo, že až 89,8 % žiakov základných a stredných škôl hodnotilo rodinné vzťahy kladne, pričom 8,7 % opýtaných sa k nim vyjadriло kriticky.
- **Vzťahy v rodine kladne** hodnotili vo vyššej miere chlapci, respondenti vo veku 16 rokov, žiaci 9. ročníkov základných škôl, gymnazisti, opýtaní so slovenskou národnosťou, žiaci s trvalým bydliskom v obciach s počtom obyvateľov od 2 001 do 10 000, mladí obyvatelia Trnavského a Banskobystrického kraja a respondenti žijúci v úplných rodinách. **Zhoršené medziľudské vzťahy** boli vo vyššej miere zistené u opýtaných vo veku 13 rokov, žiakov 8. ročníkov základných škôl, respondentov s českou a rómskou národnosťou, žiakov stredných odborných škôl, opýtaných žijúcich v najväčších mestách, žiakov pochádzajúcich z Nitrianskeho kraja a u respondentov z doplnených rodín.
- Od roku 2010 klesol počet opýtaných, ktorí hodnotili rodinné vzťahy kladne. Zvýšil sa počet žiakov, ktorí si s otcom a matkou nerozumeli a mierne klesol počet respondentov, ktorí

uvádzali inú možnosť. Pozitívne je hodnotené zistenie, že výrazná väčšina žiakov základných a stredných škôl považovala vzťahy s otcom a matkou za dobré, pretože kvalita vzťahov medzi rodičmi a deťmi je považovaná za významný faktor ovplyvňujúci vývoj osobnosti dieťaťa, ktoré v tejto rodine žije.

- Z celkového počtu 2 466 opýtaných malo až 84,6 % respondentov **aspoň jedného súrodenca**. Len 15,4 % žiakov základných a stredných škôl vyrastalo v rodine bez brata alebo sestry. Súrodencia mali častejšie dievčatá, respondenti vo veku 16 a 17 rokov, deviataci, žiaci stredných odborných škôl, opýtaní, ktorí mali rusínsku národnosť, respondenti žijúci v obciach s počtom obyvateľov od 2 000 do 10 000, žiaci pochádzajúci zo Žilinského kraja a opýtaní žijúci v úplných rodinách.
- Oproti zisteniam z roku 2014 sa len mierne znížil počet opýtaných, ktorí mali súrodencov a vo veľmi malej miere stúpol počet respondentov, ktorí patrili k jedináčikom.
- Až 55,9 % opýtaných považovalo súrodenecké vzťahy za dobré a viac než tretina oslovených žiakov ich hodnotila ako veľmi dobré. S bratmi a sestrami si nerozumelo 5,8 % respondentov a 2,3 % opýtaných malo s nimi vytvorené veľmi zlé vzťahy. Z uvedených zistení vyplynulo, že 90,9 % respondentov hodnotilo vzťahy so súrodencami pozitívne, pričom až 8,1 % opýtaných ich označilo za zlé.
- **So súrodencami lepšie vychádzali** dievčatá, respondenti vo veku 17 rokov, žiaci 3. a 9. ročníkov, opýtaní s českou a ukrajinskou národnosťou, respondenti pochádzajúci z obcí s počtom obyvateľov od 2 001 do 10 000, mladí obyvatelia Trnavského, Banskobystrického a Košického kraja, opýtaní žijúci v úplných rodinách a v rodinách, kde boli vybudované dobré vzájomné vzťahy. **S bratom alebo sestrou si nerozumeli** chlapci, dvanásťroční respondenti, žiaci 7. ročníkov základných škôl, opýtaní s rómskou národnosťou, respondenti pochádzajúci z veľkomiest, žiaci žijúci v Trnavskom kraji, opýtaní pochádzajúci z doplnených rodín a z rodín, kde absentovali dobré medziľudské vzťahy.
- Od roku 2014 sa zvýšil počet respondentov, ktorí mali v rodinách vybudované dobré súrodenecké vzťahy. Znížil sa počet opýtaných, ktorí si s bratmi a sestrami nerozumeli. Za dané obdobie sa nezmenil počet oslovených žiakov, ktorí uvádzali inú možnosť. Z uvedených zistení vyplynulo, že vzťahy respondentov k svojim súrodencom sa od roku 2014 zlepšili.

Vzťah k rovesníkom

- Až necelé tri štvrtiny žiakov základných a stredných škôl sa **vo svojom voľnom čase stretávali s partiou rovesníkov**. Asi 27,8 % opýtaných nepatrilo do žiadnej rovesníckej skupiny.
- **Členmi partie boli** častejšie dievčatá, opýtaní vo veku 16 rokov, žiaci 3. ročníkov stredných škôl, gymnazisti, respondenti so slovenskou národnosťou, opýtaní žijúci v mestách s počtom obyvateľov od 50 001 do 100 000, žiaci s trvalým bydliskom v Žilinskom kraji, opýtaní pochádzajúci z úplných rodín a respondenti, ktorí mali s rodičmi vytvorené dobré vzájomné vzťahy. **Voľný čas prežívali osamote** vo vyššej miere chlapci, štrnásťroční opýtaní, ôsmaci, žiaci stredných odborných škôl, respondenti s ukrajinskou národnosťou, žiaci pochádzajúci z obcí s počtom obyvateľov od 2 001 do 10 000 a z veľkomiest, opýtaní s trvalým bydliskom v Košickom kraji, respondenti vyrastajúci v neúplných rodinách a v rodinách, kde prevládali negatívne vzťahy. Aj z týchto zistení je zrejmé, že citová podpora dospelujúceho dieťaťa zo strany rodičov je veľmi dôležitá najmä pri začlenení sa medzi rovesníkov a pri nadväzovaní sociálnych vzťahov.
- Stredoškooláci vo vyššej miere preferovali vo voľnom čase spoločnosť rovesníkov a to nielen v škole, pričom žiaci základných škôl častejšie prežívali tento časový úsek osamote.

- Od roku 2014 výraznejšie klesol počet respondentov, ktorí boli členmi rovesníckej skupiny. Zároveň vysoko stúpol počet oslovených žiakov, ktorí svoj voľný čas trávili osamote, bez priateľov. Z uvedeného vyplynulo, že začlenenie žiakov základných a stredných škôl do rovesníckej skupiny je v súčasnosti omnoho nižšie než v roku 2014. Príčinou môže byť aj doznievajúca pandémia Covid 19, pretože v tomto období boli dlhodobo zatvorené nielen školy, ale aj všetky centrá a strediská, kde mohli žiaci v rámci činnosti rôznych záujmových útvarov prežívať svoj voľný čas spoločne s rovesníkmi. Deti a mladí ľudia museli zostať doma a svoje kontakty s rovesníkmi mohli budovať len prostredníctvom internetu a sociálnych sietí, čo im osobné stretnutie s kamarátmi nenahradilo.
- **Priateľské vzťahy k viacerým osobám inej rasy** a etnického pôvodu si vytvorilo 36,7 % respondentov a necelá štvrtina opýtaných mala iba jedného takéhoto kamaráta. Rovesníkov, ktorí sa od ostatných odlišujú farbou pleti, nepoznala tretina žiakov základných a stredných škôl, avšak až 7,5 % opýtaných neprejavilo záujem sa s nimi priateliť. Prezentované zistenia potvrdili, že i keď si už 61,4 % opýtaných vybuďovalo priateľské kontakty s osobami odlišnými od majoritnej skupiny ľudí na Slovensku, 7,4 % žiakov základných a stredných škôl má voči nim doteraz vybudované určité výhrady. Je zrejmé, že títo respondenti majú voči rovesníkom, ktorí sa od majoritnej väčšiny líšia farbou pleti, vytvorené predsudky, ktoré by mali prekonať.
- **Kamarátov, ktorí sa od ostatných odlišovali farbou pleti**, mali častejšie šestnásťroční respondenti, žiaci 2. ročníkov stredných škôl, opýtaní žijúci v najväčších mestách, respondenti pochádzajúci z Košického kraja, žiaci z úplných rodín a z rodín, kde si členovia navzájom dobre rozumeli. **Nezáujem o priateľstvo s rovesníkmi, ktorí mali inú farbu pleti**, deklarovali najmä chlapi, respondenti vo veku 13 rokov, žiaci 8. ročníkov základných škôl, žiaci stredných odborných škôl, opýtaní žijúci v mestách s počtom obyvateľov od 50 001 do 100 000, mladí obyvatelia Bratislavského a Nitrianskeho kraja, respondenti vyrastajúci v doplnených rodinách a v rodinách, kde absentovali pozitívne medzilidské vzťahy.
- Kamarátov s inou farbou pleti si častejšie našli stredoškólači (65,0 %, ZŠ: 58,0 %), avšak neochotu budovať s týmito osobami kamarátske vzťahy deklarovali skôr žiaci základných škôl (9,5 %, SŠ: 5,3 %). Bolo by potrebné vysvetliť týmto opýtaným pozitíva, ktoré multikultúrna spoločnosť prináša a poučiť ich o tom, že rovesník s inou farbou pleti je im rovnocenný a nesmú ho diskriminovať.
- Od roku 2010 klesol počet opýtaných, ktorí si našli viacerých kamarátov patriacich k inej rase, avšak stúpol počet respondentov, ktorí mali jedného priateľa odlišného od väčšiny ľudí farbou pleti. Znížil sa počet žiakov základných a stredných škôl, ktorí by sa s osobou patriacou k inej rase alebo etniku priatelili, ale nepoznali ju a stúpol počet respondentov, ktorí neboli ochotní nadviazať s týmito osobami kamarátske vzťahy. Od roku 2019 sa nezmenil počet opýtaných, ktorí osoby odlišujúce sa od ostatných farbou pleti poznali, ale z rôznych dôvodov sa s nimi nekamarátili. Prezentované zistenia ukázali, že za sledované obdobie (2010: 60,4 %, 2022: 61,4 %) sa len mierne zvýšil počet respondentov, ktorí mali priateľov patriacich k inej rase alebo etnickej skupine. Zistené údaje zároveň potvrdili, že od roku 2010 stúpol aj počet oslovených žiakov, ktorí sa k osobám odlišným od majoritnej populácie stavali odmietavo (2010: 6,0 %, 2022: 7,4 %), pričom najhoršia situácia bola zistená v roku 2016 a 2017.
- **Kamarátov, ktorí patria k extrémistom** si našlo 14,4 % žiakov základných a stredných škôl. Až 85,6 % opýtaných nemalo priateľov, ktorí by sa svojimi názormi a postojmi zaradili k členom extrémistických skupín. Domnievame sa, že najúčinnjšou oblasťou pri minimalizovaní výskytu rizikového správania, medzi ktoré patrí aj extrémizmus, je účinná a efektívna prevencia, realizovaná predovšetkým v školskom prostredí. Je potrebné zamerať

v danej oblasti pozornosť na rozvoj osobnosti adolescentov, na upevnenie ich pozitívnych hodnôt a postojov k životu, na snahu rozvíjať ich komunikačné zručnosti, naučiť ich budovať zdravé medziľudské vzťahy a rozvinúť kritické myslenie, čo zároveň pomôže budovať ich odolnosť voči extrémizmu a jeho prejavom.

- **Názor, že kamaráti patria k extrémistom**, prezentovali výrazne častejšie chlapci, najmladší opýtaní, žiaci 7. ročníkov základných škôl, žiaci stredných odborných škôl, respondenti žijúci v obciach s počtom obyvateľov od 2 001 do 10 000 a v mestách s počtom obyvateľov od 50 001 do 100 000, žiaci z Trnavského, Žilinského a z Banskobystrického kraja, opýtaní žijúci v doplnených rodinách a respondenti, ktorí nemali doma vybudované dobré medziľudské vzťahy. **Kamarátov extrémistov nemali** vo vyššom počte dievčatá, opýtaní vo veku 13, 16 a 17 rokov, žiaci 8. ročníkov základných škôl a 2. ročníkov stredných škôl, gymnazisti, respondenti žijúci v najväčších mestách, mladí obyvatelia Bratislavského a Nitrianskeho kraja, opýtaní pochádzajúci z úplných rodín a žiaci, ktorí mali doma vytvorené dobré vzťahy.
- S extrémistami sa častejšie kamarátili žiaci základných škôl než stredoškoláci. Na otázku odpovedalo záporne až 87,1 % stredoškolákov a 83,9 % žiakov základných škôl. Toto zistenie považujeme za negatívne najmä vo vzťahu k veku oslovených žiakov, pretože je zrejmé, že mladší respondenti majú menej osobných skúseností, dajú sa ľahšie ovplyvniť a skôr si osvoja názory, ktoré im niektorí rovesníci podsúvajú. Je potrebné, aby boli viac kontrolovaní zo strany rodičov. Aj učitelia by si mali vo vyššej miere všimnúť, ako sa ich žiaci správajú, či nenosia oblečenie propagujúce tento nebezpečný jav a ako sa vyjadrujú vo vzťahu k niektorým menšinám a pod. V prípade potreby je nutné spolupracovať s rodičmi a odborníkmi z CPaP a spoločnými silami sa snažiť tieto nesprávne názory korigovať. Rodičia by si mali všimnúť s kým ich dospievajúce deti komunikujú vo virtuálnom svete a snažiť sa všetky nevhodné osobné alebo internetové kontakty eliminovať.
- Od roku 2016 výrazne klesol počet respondentov, ktorí sa s extrémistami kamarátili a zvýšil sa počet opýtaných, ktorí priateľov s týmito nebezpečnými názormi nemali. Z prezentovaných dát je zrejmé, že žiaci základných a stredných škôl sa v najvyššom počte kamarátili s extrémistami v roku 2017 a 2019, pričom najlepšia situácia bola zistená v tomto roku.
- Necelá polovica opýtaných si **so spolužiakmi rozumela** a kamarátili sa aj po skončení vyučovania. Asi 42,8 % respondentov malo s rovesníkmi v triede vytvorený dobrý vzťah, ale mimo školského prostredia si našli iných priateľov. So spolužiakmi nevychádzalo dobre 7,4 % žiakov základných a stredných škôl a 1,1 % opýtaných považovalo vzťahy v triednom kolektíve za veľmi zlé, pretože im spolužiaci ubližovali. Asi 4,6 % respondentov prezentovalo názor, že rovesníci z triedy sú im ľahostajní. Podrobnejšia analýza dát ukázala, že 86,9 % žiakov základných a stredných škôl hodnotilo vzťahy so spolužiakmi kladne. Až 8,5 % opýtaných si s rovesníkmi v triede nerozumelo a 4,6 % respondentov si k nim nevytvorilo žiadny vzťah.
- **So spolužiakmi si lepšie rozumeli** dievčatá, respondenti vo veku 16 rokov, žiaci 1. ročníkov stredných škôl, gymnazisti, opýtaní s rusínskou národnosťou, žiaci s trvalým bydliskom v obciach s počtom obyvateľov od 2 001 do 10 000, opýtaní žijúci v Prešovskom a v Košickom kraji, žiaci vyrastajúci v úplných rodinách, respondenti, ktorí si s rodičmi rozumeli a opýtaní, ktorí patrili k členom rovesníckej skupiny. **Na zlé vzťahy v triednom kolektíve sa viac sťažovali** chlapci, trinásťroční respondenti, žiaci 8. ročníkov základných škôl, žiaci stredných odborných škôl, opýtaní s rómskou národnosťou, respondenti pochádzajúci z najväčších miest, mladí obyvatelia Bratislavského kraja, opýtaní žijúci v doplnených rodinách, žiaci, ktorí nemali doma vytvorené dobré medziľudské vzťahy, a respondenti, ktorí prežívali svoj voľný čas bez spoločnosti rovesníkov.

- So spolužiakmi lepšie vychádzali stredoškólači, ktorí viac uprednostňovali aj kamarátov mimo školského prostredia. S rovesníkmi v triede si častejšie nerozumeli žiaci základných škôl, ktorých spolužiaci aj vo vyššom počte šikanovali. Približne rovnaký počet opýtaných z oboch typov škôl sa o rovesníkov v triede nezaujímal. Z uvedeného vyplynulo, že stredoškólači (89,6 %, ZŠ: 84,3 %) si so spolužiakmi lepšie rozumeli než žiaci základných škôl, ktorí si vo vyššej miere nevedeli nájsť svoje miesto v tomto kolektíve (ZŠ: 10,8 %, SŠ: 6,1 %). Príčinou týchto zistení môžu byť problémy spojené s dospievaním, kedy sa adolescent odpútava od svojich rodičov a snaží sa nájsť si kamarátov, ktorí by ho prijali medzi seba, akceptovali a uznávali.
- Od roku 2005 sa výraznejšie znížil počet opýtaných, ktorí mali so spolužiakmi vytvorené dobré vzťahy. Stúpol počet respondentov, ktorí si hľadali kamarátov mimo školského prostredia, zvýšil sa počet opýtaných, ktorí nemali s rovesníkmi v triede vytvorené dobré vzťahy a stúpol aj počet žiakov, ktorým spolužiaci ubližovali, prípadne im boli ľahostajní. Prezentované výsledky výskumu ukázali, že od roku 2005 sa znížil počet opýtaných, ktorí si s rovesníkmi v triede rozumeli a stúpol počet oslovených žiakov, ktorí hodnotili tieto vzťahy negatívne. Okrem toho sa zvýšil počet opýtaných, ktorých spolužiaci šikanovali a stúpol počet respondentov, ktorým boli rovesníci v triede ľahostajní. Prezentované výsledky výskumu potvrdili skutočnosť, že vzťahy medzi žiakmi základných a stredných škôl sa od roku 2005 zhoršili. Aj tieto zistenia poukazujú na fakt, že negatívne vzťahy a násilie, ktoré v spoločnosti narastá a to aj v školskom prostredí, je veľmi aktuálnym problémom súčasnej doby.
- Výsledky výskumu ukázali, že respondenti v školskom prostredí najčastejšie ocenili kamarátske vzťahy medzi spolužiakmi, dobrú atmosféru v triede, vytvorenie pozitívneho vzťahu k svojej škole, pomoc zo strany pedagógov, pocit bezpečia, ktorý zažívajú v triede, ale potrebujú i jasne stanovené pravidlá, ktoré musia dodržiavať. Iba štvrtina opýtaných súhlasila s tvrdením, že v ich triede sa vyskytujú hádky a konflikty a asi pätina žiakov pocítovala nezáujem zo strany pedagógov. Uvedené zistenia potvrdili, že väčšina respondentov sa v škole aj v triede cítila dobre, oceňovali záujem a pomoc pedagógov a so spolužiakmi ich spájali dobré vzájomné vzťahy. Na základe zistených dát je možné konštatovanie, že väčšina opýtaných navštevovala triedy, v ktorých existovala pozitívna klíma, ktorá pomohla zblížiť učiteľov a žiakov a vytvoriť vhodné podmienky pre úspešnú vzdelávaciu činnosť. Z odpovedí malej časti oslovených žiakov je zrejmé, že ich triedach prevládala negatívna atmosféra, ktorá nepriaznivo ovplyvňovala nielen vzdelávaciu činnosť, ale i vzájomné vzťahy medzi učiteľom a žiakmi a žiakmi navzájom, čo mohlo viesť k strate motivácie u žiakov a učiteľov a vytváraniu stresových situácií počas vyučovania.

Implementovanie problematiky extrémizmu do výchovno-vzdelávacej činnosti školy

- Žiakov základných a stredných škôl **najviac zaujímali témy** zamerané na rasizmus, terorizmus, extrémizmus, národnostné menšiny, migráciu, xenofóbiu a intoleranciu, pričom v najnižšej miere ich oslovila problematika antisemitizmu.
- **Záujem o témy patriace do multikultúrnej výchovy** prejavili vo vyššej miere dievčatá, sedemnášťroční respondenti, žiaci 3. ročníkov stredných škôl, gymnazisti a opýtaní pochádzajúci z Nitrianskeho kraja. **Táto problematika častejšie neoslovila** chlapcov, najmladších opýtaných, žiakov 7. ročníkov základných škôl, žiakov stredných odborných škôl a mladých obyvateľov Trnavského kraja.
- Obe skupiny žiakov sa najviac zaujímali o rasizmus. Stredoškólači však prejavili omnoho vyšší záujem o extrémizmus, národnostné menšiny, antisemitizmus, xenofóbiu, intoleranciu, terorizmus a migráciu. Zaujímavé je zistenie, že žiakov základných aj

stredných škôl v najnižšej miere oslovil antisemitizmus. Z prezentovaných dát vyplynulo, že stredoškoláci prejavili omnoho väčší záujem o témy patriace do interkultúrnej výchovy a vzdelávania než žiaci základných škôl. Príčinou môže byť skutočnosť, že v stredných školách sa týmto témam venujú vo vyššej miere než v základných školách. Je dôležité, aby informáciám o témach patriacich do interkultúrnej výchovy bola venovaná primeraná pozornosť aj v základných školách a aby žiaci získali nové poznatky zrozumiteľným a veku primeraným spôsobom.

- Žiaci základných a stredných škôl **považovali za dostatočne vysvetlené** učivo z oblasti rasizmu, spolužitia národnostných menšín, migrácie, terorizmu, intolerancie a extrémizmu. V najnižšej miere boli spokojní s mierou pozornosti, ktorú v rámci výučby venovali xenofóbii a antisemitizmu.
- Obidve skupiny respondentov najpozitívnejšie hodnotili mieru poznatkov o rasizme. Chlapci vyjadrili spokojnosť s informáciami a extrémizme. Dievčatá boli spokojnejšie s poznatkami o spolužití národnostných menšín, antisemitizme, xenofóbii, intolerancii, terorizme a o migrácii.
- Siedmici, ôsmaci, prváci a druháci sa zhodli v názore, že v škole získali najviac poznatkov o rasizme. Oproti tomu žiaci 9. ročníkov a tretiaci boli spokojnejší s mierou informácií o národnostných menšinách. Žiaci 8. ročníkov základných škôl považovali vo vyššom počte než ostatní za dostatočné aj poznatky o extrémizme, antisemitizme, xenofóbii, intolerancii a o terorizme. Druháci boli spokojnejší s informáciami o migrantoch a prisťahovalcoch. Prezentované výsledky výskumu potvrdili, že týmto závažným témam sa venovala v rámci vyučovania v základných a v stredných školách pomerne veľká pozornosť. Avšak je potrebné pri vysvetľovaní brať do úvahy psychické osobitosti vývoja adolescentov a témy analyzovať v prvom rade vo vzťahu k veku a mentálnej kapacite žiakov.
- Respondenti pochádzajúci z Bratislavského, Trenčianskeho, Nitrianskeho, Žilinského a z Banskobystrického kraja boli najspokojnejší s poznatkami o rasizme. Opýtaní v Prešovskom a v Košickom kraji preferovali informácie o národnostných menšinách. Respondenti žijúci v Trnavskom kraji boli spokojnejší s poznatkami o migrantoch a prisťahovalcoch. Žiaci základných a stredných škôl so sídlom v Nitrianskom kraji ocenili častejšie než ostatní informácie o extrémizme, xenofóbii, intolerancii a o terorizme. Opýtaní v Košickom kraji preferovali poznatky o antisemitizme. Zo zistených údajov vyplynulo, že spomenuté témy v rámci vyučovania najčastejšie preberali respondenti v Nitrianskom kraji. V najnižšej miere bola daná problematika riešená k spokojnosti žiakov v Trnavskom kraji.
- Obidve skupiny žiakov ocenili najmä kvalitu poznatkov o rasizme. Stredoškoláci preferovali informácie o spolužití národnostných menšín, antisemitizme, intolerancii a o migrácii. Žiakov základných škôl zaujali poznatky o terorizme. Obidve skupiny respondentov v približne rovnakej miere pozitívne hodnotili informácie o extrémizme a o xenofóbii. Z prezentovaných výsledkov výskumu vyplynulo, že o témy týkajúce sa multikultúrnej výchovy a vzdelávania sa viac zaujímali stredoškoláci než žiaci základných škôl.

Informovanosť žiakov základných a stredných škôl o extrémizme

- Viac než štvrtina opýtaných bola s mierou **svojej informovanosti o prejavoch extrémizmu** na Slovensku spokojná, avšak deficit týchto poznatkov pociťovalo až 43,2 % respondentov. Tretinu oslovených žiakov táto problematika nezaujímal. Z uvedených zistení vyplynulo, že najvyšší počet respondentov deklaroval nespokojnosť s mierou informovanosti o extrémizme, pričom každý tretí respondent sa o danú problematiku nezaujímal. Je potrebné si uvedomiť, že ide o subjektívny názor detí a mladých ľudí. Je dôležité, aby žiaci základných a stredných škôl mali dostatok poznatkov o činnosti extrémistických skupín, poznali platnú legislatívu a vedeli, že prejavy extrémizmu sú podľa nej trestné.

- **O extrémizme boli dostatočne informovaní** najmä chlapci, respondenti vo veku 16 rokov, žiaci 1. ročníkov stredných škôl, žiaci stredných odborných škôl, opýtaní žijúci v obciach s počtom obyvateľov od 2 001 do 10 000 a v mestách s počtom obyvateľov od 50 001 do 100 000, respondenti s trvalým bydliskom v Nitrianskom kraji a žiaci pochádzajúci z úplných rodín. **Nedostatok poznatkov pociťovali** častejšie dievčatá, najstarší opýtaní, žiaci 3. ročníkov stredných škôl, gymnazisti, respondenti s trvalým bydliskom v najväčších mestách, mladí obyvatelia Banskobystrického kraja a opýtaní z doplnených rodín. **O danú problematiku sa nezaujímal** vo vyššej miere chlapci, najmladší opýtaní, žiaci 7. ročníkov základných škôl, žiaci stredných odborných škôl, respondenti z obcí s počtom obyvateľov od 2 001 do 10 000, opýtaní z Trnavského kraja a mladí ľudia vyrastajúci v neúplných rodinách.
- Žiaci stredných škôl boli s mierou informácií o extrémizme menej spokojní než opýtaní zo základných škôl, ktorí sa vo vyššej miere o extrémizmus nezaujímal.
- Od roku 2016 klesol počet oslovených žiakov, ktorí boli s mierou informovanosti o extrémizme spokojní. Zároveň sa zvýšil počet respondentov, ktorí pociťovali v tejto oblasti deficit a stúpol počet opýtaných, ktorí sa o danú problematiku nezaujímal. Zistené údaje potvrdili, že oproti roku 2016 sa zvýšil najmä počet respondentov ktorým informácie o extrémizme chýbali, prípadne sa o ne nezaujímal. Na základe prezentovaných dát je možné konštatovanie, že situácia zistená v tomto roku je najhoršia. Najvyšší počet žiakov, ktorí boli s mierou poznatkov spokojní, bol zistený v rokoch 2016 a 2019. Príčinou nespokojnosti mladých ľudí môže byť aj súčasná, pomerne komplikovaná spoločenská situácia na Slovensku, ktorá prispieva k tomu, že mladí ľudia majú mnoho problémov, sú nespokojní, avšak nedokážu túto situáciu zmeniť.
- Opýtaní najčastejšie **získali informácie o extrémizme** z televízie a z rozhlasu a z internetu a zo sociálnych sietí. Asi tretine žiakov základných a stredných škôl poskytli potrebné poznatky učitelia. Omnoho menej respondentov sa poradilo s rodičmi a kamarátmi, prípadne si informácie o extrémistoch prečítali v novinách a v časopisoch. Najnižší počet opýtaných získal tieto poznatky z rôznych alternatívnych médií alebo z iných zdrojov, najčastejšie z besied, prednášok a z kníh. Až necelú tretinu oslovených žiakov problematika extrémizmu nezaujímal a potrebné informácie sa ani nesnažili získať. Prezentované zistenia potvrdili, že žiaci základných a stredných škôl čerpali potrebné poznatky najmä z médií.
- Obidve skupiny opýtaných najčastejšie získali informácie o extrémizme z televízie a rozhlasu. Chlapci pri získavaní poznatkov o extrémizme uprednostnili rady od rovesníkov a z alternatívnych médií, zatiaľ čo dievčatá dôverovali správam z internetu, televízie, rozhlasu, novin a časopisov a informáciám, ktoré im sprostredkovali rodičia a učitelia. O extrémizmus sa nezaujímal viac než tretina chlapcov a 24,1 % dievčat.
- Prváci a druháci preferovali ako zdroj poznatkov o extrémizme internet a sociálne siete, pričom tretiaci, siedmci, ôsmaci a deviataci sa tieto informácie dozvedeli z televízie a rozhlasu. Najstarší opýtaní si ich častejšie než ostatní prečítali v novinách a v časopisoch, poradili sa s rodičmi, učiteľmi a s kamarátmi, prípadne si potrebné poznatky prečítali v alternatívnych médiách. Poznatky z iných zdrojov získali deviataci. Nezaujem o extrémizmus deklarovala viac než tretina všetkých žiakov základných škôl, zatiaľ čo v skupine najstarších opýtaných rovnako odpovedala len necelá pätina oslovených žiakov.
- Stredoškooláci pri získavaní poznatkov o extrémizme uprednostnili rozhovory s rodičmi, pedagógmi a s rovesníkmi, prípadne hľadali potrebné informácie na internete, v novinách, časopisoch a v alternatívnych médiách. Žiaci základných škôl, ktorých táto téma vo vyššom počte nezaujala, viac dôverovali informáciám, ktoré im sprostredkovala televízia a rozhlas. Považujeme za potrebné, aby dospeli - rodičia a učitelia venovali viac pozornosti tejto

závažnej téme aj u žiakov základných škôl a veku primeraným spôsobom im poskytli dostatok pravdivých poznatkov o extrémizme.

- Od roku 2016 sa zvýšil počet žiakov, ktorí potrebné informácie získali z televízie a rozhlasu, z internetu, z novin a časopisov. Okrem toho výrazne stúpol aj počet respondentov, ktorým tieto poznatky sprostredkovali učitelia, rodičia a kamaráti. Za sledované obdobie sa zvýšil aj počet opýtaných, ktorí na doplnenie svojej informovanosti využili rôzne alternatívne médiá. Nezmenil sa počet oslovených žiakov, ktorým ich poskytli iné zdroje. Od roku 2016 vo veľkej miere stúpol počet opýtaných, ktorí sa o extrémizmus nezaujímal. Zaujímavé je zistenie, že v rokoch 2016, 2017, 2018 a aj v tomto roku bola prioritným zdrojom poznatkov o extrémizme televízia a rozhlas, pričom v roku 2020 a 2021 čerpali opýtaní informácie predovšetkým z internetu.
- **Internetové stránky, ktoré sa venujú extrémizmu**, nepoznalo až 63,2 % respondentov a asi pätina opýtaných o nich vedela, ale nenavštevovala ich. Častú sledovanosť internetových stránok zameraných na propagáciu extrémizmu priznalo 5,2 % žiakov základných a stredných škôl, pričom 12,3 % respondentov si ich pozrelo občas.
- Tieto portály **často sledovali** najmä chlapci, najstarší opýtaní, žiaci 3. ročníkov stredných škôl, gymnazisti, respondenti žijúci vo veľkomestách, mladí obyvatelia Prešovského kraja, opýtaní z doplnených rodín, z rodín, kde chýbali dobré medziľudské vzťahy a respondenti, ktorí sa kamarátili s extrémistami. **Občasnú návštevnosť** extrémistických stránok uvádzali chlapci, trinásťroční opýtaní, žiaci 8. ročníkov základných škôl, gymnazisti, opýtaní pochádzajúci z miest s počtom obyvateľov od 50 001 do 100 000, respondenti žijúci v Nitrianskom kraji, opýtaní, ktorí mali nevlastného otca alebo matku, s rodičmi si nerozumeli a respondenti, ktorí mali kamarátov extrémistov. **O extrémistické internetové portály nemali záujem** dievčatá, najmladší respondenti, žiaci 7. ročníkov základných škôl, opýtaní žijúci v obciach a v mestách s počtom obyvateľov od 2 001 do 50 000, mladí obyvatelia Žilinského a Banskobystrického kraja, respondenti pochádzajúci z neúplných rodín, z rodín, kde boli vybudované dobré vzťahy a žiaci, ktorí neudržiavali kontakty s členmi extrémistických skupín.
- Žiaci základných škôl navštevovali vo vyššej miere extrémistické internetové stránky občas, pričom počet ich častých návštevníkov bol v oboch typoch škôl takmer rovnaký. Je dôležité, aby si predovšetkým žiaci základných škôl vedeli vytvoriť správny názor na skupiny extrémistov a boli usmernení niekým, kto im podá jasné a objektívne informácie o ich činnosti. Tejto závažnej problematike by mali venovať veľkú pozornosť nielen učitelia, ale i rodičia, aby zabránili nekritickému preberaniu nesprávnych názorov, ktoré si ich deti môžu prečítať na internete a na sociálnych sieťach.
- Od roku 2016 klesol počet častých návštevníkov extrémistických internetových stránok a výraznejšie stúpol počet opýtaných, ktorí ich navštevovali občas. Za sledované obdobie sa nezmenil počet respondentov, ktorí portály zamerané na extrémizmus poznali, ale nechodili na ne a len mierne klesol počet žiakov, ktorí o nich nemali žiadne poznatky. Zaujímavé je zistenie, že oproti údajom z roku 2016 bol evidovaný nižší počet opýtaných, ktorí patrili k častým návštevníkom extrémistických internetových portálov a klesol počet respondentov, ktorí ich sledovali často. Z prezentovaných údajov vyplynulo, že najlepšia situácia bola evidovaná v roku 2019, kde bol zistený najnižší počet častých aj občasných návštevníkov extrémistických internetových portálov. Najnižší počet žiakov základných a stredných škôl, ktorí sa o tieto stránky nezaujímal, bol zaznamenaný v roku 2020.

Dôvody príťažlivosti extrémistických hnutí pre deti a mládež

- Za **najčastejšiu príčinu nárastu prejavov extrémizmu** označili žiaci súčasnú politickú situáciu vo svete, zlé rodinné vzťahy, politickú situáciu na Slovensku, nevhodný spôsob

výchovy detí a stratu ideálov u mladých ľudí. Respondenti v nižšom počte pripisovali význam aj negatívnym osobným zážitkom, nedostatočným vedomostiam z histórie, akceptovaniu násilia v médiách, zanedbávaníu problémov chudoby a segregácie obyvateľstva, nedôvere voči etablovaným politickým stranám, negatívnym dôsledkom sociálno-ekonomickej transformácie Slovenska a strachu mladých ľudí zo sociálneho vylúčenia. Opýtaní v najnižšej miere pripisovali význam preťažnosti učiteľov. Na túto otázku nevedela odpovedať až necelá tretina respondentov. Zo zistených údajov vyplynulo, že žiaci základných a stredných škôl označili za príčiny súčasného nárastu prejavov extrémizmu najmä politickú situáciu vo svete i na Slovensku a negatívny dopad súčasnej situácie na rodiny (zlé rodinné vzťahy, nevhodný spôsob výchovy detí).

- Chlapci označili za najčastejší dôvod nárastu prejavov extrémizmu súčasnú politickú situáciu vo svete, pričom dievčatá pripisovali prvoradá význam zlým vzťahom v rodine. Chlapci vo vyššej miere prezentovali názor, že expandovanie prejavov extrémizmu zapríčinili negatívne dôsledky transformácie Slovenska, zatiaľ čo dievčatá preferovali súčasnú politickú situáciu na Slovensku, stratu ideálov spôsobujúcu frustráciu mladých ľudí, nedostatočné vedomosti detí a mládeže z histórie, akceptovanie násilia v médiách, strach zo sociálneho vylúčenia, nevhodný spôsob výchovy detí v rodine, skutočnosť, že učitelia nemajú čas venovať sa individuálne svojim žiakom, negatívne osobné zážitky, nedôveru voči etablovaným politickým stranám a zanedbávanie problémov chudoby a segregácie obyvateľstva. Iné dôvody uviedol približne rovnaký počet opýtaných z oboch skupín. Na tento závažný problém nemala vytvorený vlastný názor viac než tretina chlapcov a 24,7 % dievčat. Z prezentovaných údajov vyplynulo, že dievčatá mali tendenciu hľadať príčiny nárastu prejavov extrémizmu v celosvetových, spoločenských, rodinných a v osobných problémoch jedinca, zatiaľ čo chlapci sa prikláňali k názoru, že toto expandovanie ovplyvnila súčasná, pomerne zlá ekonomická situácia nielen vo svete, ale i na Slovensku.
- Žiaci základných škôl označili ako dôvod výrazného nárastu prejavov extrémizmu najmä súčasnú politickú situáciu vo svete. Stredoškóľáci sa domnievali, že tieto dôvody majú svoju podstatu v súčasnej nie veľmi dobrej situácii na Slovensku a v rodinách. Žiaci základných škôl prejavili o predložené príčiny omnoho menší záujem a vo výrazne vyššom počte nemali na tieto dôvody ani vytvorený vlastný názor. Na otázku nevedela odpovedať viac než tretina žiakov základných škôl a 21,0 % stredoškóľákov.
- Od roku 2016 klesol počet opýtaných, ktorí považovali za dôležitý motív nárastu prejavov extrémizmu politickú situáciu vo svete, súčasnú situáciu na Slovensku, dôsledky sociálno-ekonomickej transformácie Slovenska, akceptovanie násilia v médiách, strach mladých ľudí zo sociálneho vylúčenia, nedostatok času u učiteľov venovať sa žiakom, negatívne osobné zážitky, nedôveru občanov voči etablovaným politickým stranám, stratu ideálov a z toho vyplývajúcu frustráciu detí a mládeže, nevhodný spôsob výchovy detí a zanedbávanie problémov chudoby a segregácie obyvateľstva. Zároveň sa znížil počet respondentov, ktorí uvádzali inú možnosť. Stúpol počet opýtaných, ktorí pripisovali význam nedostatočným vedomostiam mladých ľudí z histórie a zlým vzťahom v rodine. Zistené údaje ukázali, že od roku 2016 výrazne stúpol počet respondentov, ktorí na túto otázku nevedeli odpovedať. Porovnanie zistení ukázalo, že za celé sledované obdobie považovali opýtaní za najdôležitejší dôvod nárastu extrémizmu súčasnú politickú situáciu vo svete. V roku 2016 pripisovali žiaci väčší význam negatívnym osobným zážitkom a nedôvere voči etablovaným politickým stranám, pričom v roku 2022 považovali za dôležitejšie zlé vzťahy v rodine a nedostatočné vedomosti mladých ľudí z histórie.
- Respondenti považovali za **najčastejšie príčiny sympatizovania detí a mládeže s extrémistickým hnutím** nedostatok informácií o dôsledkoch ich správania, túžbu získať si rešpekt okolia a predsudky voči určitým skupinám osôb. Nižší počet žiakov označil potrebu

byť členom rovesníckej skupiny, snahu vybiť si zlosť a agresivitu, neschopnosť riešiť svoje problémy iným spôsobom, snahu oplatiť zľú skúsenosť a túžbu vzbudiť pozornosť rodičov a učiteľov. Na túto otázku nevedela odpovedať viac než tretina žiakov základných a stredných škôl.

- Obidve skupiny respondentov označili za najčastejšiu príčinu sympatizovania mladých ľudí s extrémistami nedostatok informácií o dôsledkoch ich správania. Dievčatá pripisovali význam predsudkom voči niektorým skupinám ľudí, potrebe byť členom rovesníckej skupiny, túžbe získať si rešpekt okolia, snahe oplatiť zľú skúsenosť, túžbe získať si pozornosť dospelých, snahe vybiť si zlosť a agresivitu a neschopnosti riešiť problémy iným spôsobom. Na túto otázku nevedelo odpovedať až 43,5 % chlapcov a tretina dievčat. Prezentované zistenia ukázali, že dievčatá mali vo výrazne vyššej miere vytvorený vlastný názor na príčiny sympatizovania mladých ľudí s extrémistami než chlapci, z ktorých až necelá polovica nedokázala vyjadriť svoj názor.
- Žiaci stredných škôl mali viac poznatkov o príčinách sympatizovania detí a mládeže s extrémistami než opýtaní navštevujúci základné školy, ktorí výrazne častejšie nemali na tento problém vytvorený vlastný názor. Na túto otázku nedokázalo odpovedať až 45,0 % žiakov základných škôl a necelá tretina stredoškolákov.
- Od roku 2016 sa zvýšil iba počet respondentov, ktorí považovali za príčinu sympatizovania mladých ľudí s extrémistami predsudky voči niektorým skupinám osôb. Nezmenil sa počet opýtaných, ktorí pripisovali význam nedostatku poznatkov o dôsledkoch ich správania. Znížil sa počet oslovených žiakov, ktorí považovali za dôležitú potrebu byť členom v partii rovesníkov, túžbu získať si rešpekt okolia, snahu oplatiť negatívnu skúsenosť, túžbu vybiť si zlosť a agresivitu, neschopnosť riešiť svoje problémy iným spôsobom a potrebu vzbudiť pozornosť rodičov a učiteľov. Zároveň výrazne stúpol počet žiakov, ktorí na uvedený problém nemali vytvorený vlastný názor. Porovnanie údajov ukázalo, že v roku 2016 považovali opýtaní za najdôležitejšiu príčinu sympatizovania mládeže s extrémistami túžbu získať si rešpekt okolia, zatiaľ čo v roku 2018, 2020 a 2022 pripisovali význam najmä nedostatku poznatkov o dôsledkoch správania sa extrémistov. Zaujímavé je zistenie, že v rokoch 2016, 2018 a 2022 považovali žiaci základných a stredných škôl za najmenej dôležitú snahu detí a mládeže vzbudiť pozornosť rodičov a učiteľov, pričom v roku 2020 sa na poslednom mieste umiestnila neschopnosť riešiť svoje problémy iným spôsobom.

Prejavy extrémizmu, s ktorými sa respondenti stretli v triede, doma a u rovesníkov

- Oslovení žiaci základných a stredných škôl sa *v triednom kolektíve* stretli najmä s negatívnymi vyjadreniami o rase a národe, s prejavmi nenávisť voči niektorým skupinám osôb a s nosením rôznych nebezpečných vecí. Nižší počet opýtaných zažil v triednom kolektíve agresívne správanie svojich rovesníkov, videl ich nosiť oblečenie a symboly, ktoré propagovali extrémizmus. Respondenti v najnižšom počte potvrdili, že rovesníci sa v triede chválili účasťou na rôznych extrémistických aktivitách, prípadne propagovali tlačoviny a aktivity, ktoré tieto skupiny organizovali.
- V triednom kolektíve zažili extrémistické prejavy častejšie chlapci, respondenti vo veku 13 rokov, ôsmaci, žiaci stredných odborných škôl, opýtaní pochádzajúci z najmenších obcí a z miest s počtom obyvateľov od 50 001 do 100 000 a mladí obyvatelia Košického kraja. V najnižšej miere sa s týmito negatívnymi prejavmi u spolužiakov stretli dievčatá, najstarší opýtaní, žiaci 3. ročníkov stredných škôl, gymnazisti, respondenti s trvalým bydliskom vo veľkomestách a opýtaní žijúci v Bratislavskom kraji.
- Stredoškoláci aj žiaci základných škôl sa v najvyššom počte stretli u spolužiakov s negatívnymi vyjadreniami o rase, národe a etnických skupinách. Žiaci základných škôl zažili vo vyššej miere v triede agresívne správanie s extrémistickým charakterom, propagáciu tlačovín, ktoré tieto skupiny vydávali, účasť na extrémistických podujatiach

a stretli sa aj so symbolmi, ktoré tento negatívny jav propagovali. Stredoškóoláci častejšie videli u spolužiakov pálky, nože a iné nebezpečné predmety. Približne rovnaký počet opýtaných z obidvoch typov škôl zažil v triednom kolektíve prejavy nenávisťi voči niektorým skupinám osôb, videl extrémistické oblečenie a zaznamenal propagovanie ich podujatí. Považujeme za dôležité venovať tomuto závažnému sociálno-patologickému javu viac pozornosti najmä na základných školách, ktoré navštevujú mladší žiaci. V danej oblasti sa osvedčila realizácia preventívnych aktivít, ktorá je doplnená rozhovormi so žiakmi napríklad na triednických hodinách alebo v rámci výučby iných predmetov. Je dôležité, aby pedagógovia poznali názory a postoje svojich žiakov a v prípade potreby ich mohli spoločne s rodičmi vhodným spôsobom korigovať.

- Od roku 2016 sa znížil počet respondentov, ktorí počuli od spolužiakov negatívne výroky o rase, národe a etnických skupinách, stretli sa s agresívnym správaním s extrémistickým charakterom, zaznamenali prejavy nenávisťi voči niektorým skupinám osôb, zažili propagovanie ich tlačovín a aktivít. Zároveň klesol počet žiakov, ktorí videli u rovesníkov v triede rôzne nebezpečné veci a symboly propagujúce extrémistické hnutie. Za sledované obdobie sa nezmenil iba počet opýtaných, ktorých spolužiaci nosili oblečenie zviditeľňujúce extrémizmus a zaznamenali aj ich účasť na aktivitách, ktoré tieto skupiny organizovali. Prezentované zistenia potvrdili, že od roku 2016 sa znížil počet respondentov, ktorí sa v triednom kolektíve stretli so všetkými uvedenými extrémistickými prejavmi, okrem oblečenia propagujúceho extrémizmus a účasti na podujatiach, ktoré členovia tohto hnutia organizovali. Pozitívne je hodnotený výrazný pokles počtu respondentov, ktorí v triednom kolektíve zažili agresívne správanie s extrémistickým charakterom.
- Respondenti sa **v domácom prostredí** stretli s negatívnymi vyjadreniami o rase a národe, s prejavmi nenávisťi voči niektorým skupinám osôb, s agresívnym správaním svojich príbuzných, s nosením nebezpečných vecí, s účasťou na podujatiach, ktoré extrémisti organizovali. Najnižší počet opýtaných videl doma oblečenie a symboly, ktoré tento negatívny jav zviditeľňovali a zažil aj propagovanie rôznych aktivít a tlačovín, ktoré extrémistické skupiny vydávali. Z uvedených údajov vyplynulo, že v rodinnom prostredí respondentov boli medzi jednotlivými prejavmi extrémizmu evidované len minimálne rozdiely.
- Doma zažili extrémistické prejavy častejšie dievčatá, respondenti vo veku 13 rokov, ôsmaci, gymnazisti, opýtaní pochádzajúci z najmenších obcí a z Nitrianskeho kraja. V najnižšej miere sa s týmito negatívnymi prejavmi u príbuzných stretli chlapci, sedemnásťroční opýtaní, žiaci 3. ročníkov stredných škôl, žiaci stredných odborných škôl, respondenti s trvalým bydliskom v najväčších mestách a opýtaní žijúci v Bratislavskom a v Košickom kraji.
- Prejavy extrémizmu boli omnoho častejšie zaregistrované v rodinnom prostredí u žiakov základných škôl, pričom stredoškóoláci sa s nimi stretli v nižšej miere. Zo zistených dát je zrejmé, že v školách je nutné venovať extrémizmu viac pozornosti než doteraz. V rámci rodičovských združení je nutné upozorniť rodičov, aby dávali vo zvýšenej miere pozor na extrémistické prejavy a snažili sa tak ochrániť svoje dospelujúce deti.
- Od roku 2021 stúpol počet oslovených žiakov, ktorí počuli od rodinných príslušníkov negatívne výroky o rase, národe a etnických skupinách, zaznamenali prejavy nenávisťi voči určitým skupinám osôb, propagovanie tlačovín a aktivít, ktoré tieto skupiny vydávali a organizovali. Zároveň sa zvýšil počet respondentov, ktorí videli, že súrodenci nosia pri sebe rôzne nebezpečné veci, oblečenie a symboly propagujúce extrémistické hnutie a zaznamenali aj ich účasť na aktivitách, ktoré tieto skupiny organizovali. Znížil sa iba počet opýtaných, ktorí v domácom prostredí zažili agresívne správanie s extrémistickým charakterom. Prezentované zistenia potvrdili, že od roku 2021 stúpol počet respondentov, ktorí sa doma stretli skoro so všetkými uvedenými extrémistickými prejavmi, čo je

považované za negatívne zistenie. Pozitívne je hodnotený iba výrazný pokles počtu žiakov, ktorí v tomto veľmi blízkom prostredí zažili agresívne správanie s extrémistickým charakterom. Príčinou zvýšeného počtu extrémistických prejavov v rodinách môže byť nespokojnosť občanov so súčasnou politickou a ekonomickou situáciou na Slovensku.

- Respondenti zažili v *rovesníckej skupine* negatívne vyjadrenia o rase a národe, prejavy nenávisti voči niektorým skupinám osôb a nosenie nožov a iných nebezpečných vecí. Nižší počet opýtaných videl u rovesníkov rôzne extrémistické symboly a oblečenie zviditeľňujúce extrémizmus. Oslovení žiaci v najnižšej miere potvrdili, že niektorí kamaráti sa aj osobne zúčastnili na podujatiach, prípadne sa správali agresívne a propagovali aktivity a tlačoviny, ktoré extrémisti vydávali.
- V partii kamarátov zažili extrémistické prejavy častejšie chlapci, šestnásťroční respondenti, žiaci 2. ročníkov stredných škôl, žiaci stredných odborných škôl, opýtaní pochádzajúci z miest s počtom obyvateľov od 50 001 do 100 000 a žiaci žijúci v Trnavskom a v Košickom kraji. V najnižšej miere zažili v rovesníckej skupine tieto negatívne prejavy chlapci, opýtaní vo veku 14 rokov, ôsmaci, gymnazisti, respondenti s trvalým bydliskom vo veľkomestách a opýtaní pochádzajúci z Bratislavského a z Prešovského kraja.
- Väčšina extrémistických prejavov bola zaznamenaná u stredoškolákov a žiaci základných škôl sa s nimi stretli v nižšej miere. Zo zistených dát je zrejmé, že na stredných školách je nutné venovať viac pozornosti predovšetkým preventívnym opatreniam, ale je potrebné zaujímať sa aj o ich záujmy, možnosti a spôsoby prežívania voľného času.
- Od roku 2021 sa znížil počet respondentov, ktorí sa v rovesníckej skupine stretli s prejavmi nenávisti voči niektorým skupinám osôb, s nosením nebezpečných vecí a symbolov propagujúcich toto hnutie. Nezmenil sa počet opýtaných, ktorých priatelia sa negatívne vyjadrovali o rase, národe a etnických skupinách, nosili extrémistické oblečenie a propagovali ich aktivity a tlačoviny. Zvýšil sa iba počet žiakov, ktorých priatelia sa zúčastnili na rôznych extrémistických podujatiach. Pozitívne je hodnotený výrazný pokles počtu respondentov, ktorí v partii kamarátov zažili agresívne správanie s extrémistickým charakterom.
- Porovnanie údajov za všetky tri skupiny osôb, ktoré vo veľkej miere ovplyvňujú správanie adolescentov ukázalo, že oslovení žiaci základných a stredných škôl sa s prejavmi extrémizmu stretli najčastejšie u svojich spolužiakov a kamarátov a v najnižšej miere boli zaznamenané v rodinnom prostredí. V triednom kolektíve boli evidované negatívne vyjadrenia o rase, národe a etnických skupinách, prejavy nenávisti voči niektorým skupinám osôb, agresívne správanie s extrémistickým podtónom, oblečenie, ktoré zviditeľňuje tento jav a propagácia niektorých extrémistických tlačovín. V rovesníckej skupine sa častejšie vyskytovalo nosenie nožov a iných nebezpečných vecí, symbolov charakteristických pre extrémistov, propagácia rôznych extrémistických pochodov, demonštrácií a iných aktivít a účasť na nich. Uvedené zistenia ukázali, aké dôležité je pre rodičov poznať kamarátov a spolužiakov, s ktorými sa ich dospievajúce deti stretávajú či už v školskom prostredí alebo v rovesníckej skupine, pretože ich môžu svojimi nevhodnými názormi a postojmi negatívne ovplyvňovať.
- S prejavmi extrémizmu sa v školskom prostredí často stretlo 7,9 % opýtaných, pričom občas ich zažilo až 62,0 % respondentov. Približne tretina žiakov základných a stredných škôl prezentovala názor, že v ich triede sa tieto negatívne prejavy nevyskytovali.
- **Časté prejavy extrémizmu** v škole zažili vo vyššej miere chlapci, najstarší respondenti, žiaci 3. ročníkov stredných škôl, gymnazisti, opýtaní z najmenších obcí, žiaci s trvalým bydliskom v Nitrianskom a v Košickom kraji, respondenti z doplnených rodín, opýtaní, ktorí nemali doma vytvorené dobré vzájomné vzťahy a žiaci, ktorí sa kamarátili s extrémistami. **S občasnými prejavmi extrémizmu** sa stretli častejšie dievčatá, sedemnásťroční respondenti,

žiaci 2. ročníkov stredných škôl, žiaci stredných odborných škôl, opýtaní pochádzajúci z miest s počtom obyvateľov od 50 001 do 100 000, žiaci žijúci v Trenčianskom kraji, opýtaní vyrastajúci v úplných rodinách a v rodinách, kde si rodičia a deti navzájom nerozumeli. Názor, že v ich škole sa **žiadne prejavy extrémizmu nevyskytovali**, prezentovali najmä chlapci, opýtaní vo veku 14 rokov, žiaci 8. ročníkov základných škôl, žiaci stredných odborných škôl, respondenti pochádzajúci z najmenších obcí a z najväčších miest, mladí obyvatelia Bratislavského a Žilinského kraja, opýtaní vyrastajúci v neúplných rodinách, v rodinách, kde rodičia a deti mali vybudované dobré vzťahy a žiaci, ktorí nemali kamarátov extrémistov.

- Od roku 2016 stúpol počet opýtaných, ktorí videli v škole časté prejavy extrémizmu a výrazne sa zvýšil počet respondentov, ktorí sa s nimi v tomto prostredí stretli občas. Vo veľkej miere (až o polovicu) klesol počet žiakov, ktorí v triednom kolektíve nezažili žiadne extrémistické prejavy. Najhoršia situácia bola zistená v roku 2020. Túto negatívnu situáciu by pomohla eliminovať lepšia informovanosť detí a mladých ľudí o extrémizme, jeho ideológii a prejavoch, čo by zároveň prispelo aj k ich väčšej ochrane pred týmto nebezpečným javom.
- Necelá tretina respondentov **nezaregistrovala vo svojom okolí žiadne prejavy extrémizmu** a 19,5 % opýtaných táto problematika nezaujímala. S prejavmi extrémizmu, ktoré sa objavili v ich okolí, nesúhlasilo 33,1 % žiakov základných a stredných škôl, avšak občas sa s nimi stotožnilo 16,1 % respondentov. Pozitívne stanovisko prezentovalo iba 1,8% opýtaných. Príčinou tejto negatívnej skutočnosti môže byť súčasná zlá ekonomická a politická situácia v spoločnosti, negatívne skúsenosti detí a mladých ľudí s osobami patriacimi k inej rase alebo etniku, ako aj nedostatok informácií a vytváranie neopodstatnených predsudkov voči týmto skupinám osôb.
- **S prejavmi extrémizmu súhlasili** častejšie chlapci, najstarší respondenti, žiaci 3. ročníkov stredných škôl, žiaci stredných odborných škôl, opýtaní žijúci v najmenších obciach, mladí obyvatelia Trenčianskeho kraja, respondenti z neúplných rodín, z rodín, kde chýbali dobré medziľudské vzťahy a žiaci, ktorí sa s extrémistami kamarátili. **Nesúhlasné stanovisko** vyjadrili vo vyššom počte dievčatá, opýtaní vo veku 16 a 17 rokov, žiaci 8. ročníkov základných škôl, gymnazisti, respondenti pochádzajúci z miest s počtom obyvateľov od 10 001 do 50 000, žiaci žijúci v Banskobystrickom kraji, opýtaní vyrastajúci v úplných rodinách, v rodinách, kde si členovia navzájom rozumeli a respondenti, ktorí neudržiavali priateľské kontakty s členmi extrémistických skupín.
- Žiaci základných škôl vo výrazne vyššej miere nezaznamenali vo svojom okolí žiadne prejavy extrémizmu, prípadne sa o ne ani nezaujímali. Stredoškoláci častejšie prezentovali nesúhlasné stanovisko a zároveň sa vo vyššej miere s extrémistickými prejavmi občas stotožnili. Približne rovnaký počet opýtaných z oboch typov s prejavmi extrémizmu vždy súhlasil. Uvedené údaje ukázali, že žiaci stredných škôl s prejavmi extrémizmu, ktoré videli vo svojom okolí, častejšie súhlasili. S extrémistickými prejavmi sa zakaždým stotožnil približne rovnaký počet opýtaných z oboch typov škôl. Považujeme za potrebné venovať viac pozornosti dlhodobej a efektívnej prevencii a to najmä v základných školách, kde sú mladší žiaci, ktorí ešte nemajú dostatok vedomostí a skúseností, aby vedeli zhodnotiť pravdivosť informácií, ktoré im sprostredkujú rovesníci, prípadne ich získajú z internetu a z rôznych webových stránok, ktoré extrémizmus a jeho myšlienky propagujú.
- Situácia sa od roku 2016 výrazne zlepšila, pretože bol zaznamenaný nižší počet žiakov, ktorí s prejavmi extrémizmu súhlasili či už občas alebo vždy. Okrem toho stúpol počet opýtaných, ktorí extrémistické prejavy odmietali, prípadne ich vo svojom okolí nezaregistrovali alebo sa o ne ani nezaujímali.

- Viac než polovica opýtaných **zažila prejavy extrémizmu** v škole a v rovesníckej skupine a 36,7 % respondentov sa s nimi stretlo na internete a na sociálnych sieťach. V domácom prostredí získalo tieto negatívne skúsenosti 24,9 % oslovených žiakov a na ulici ich zažilo 13,7 % opýtaných. V televíznom vysielaní ich videlo len 0,5 % respondentov. S prejavmi extrémizmu sa nikdy nestretlo 14,4 % oslovených žiakov a 15,7 % opýtaných si na tieto situácie nedokázalo spomenúť. Prezentované zistenia ukázali, že respondenti zažili prejavy extrémizmu najmä vo svojom blízkom okolí, v škole a v rovesníckej skupine, teda v prostredí, v ktorom sa žiaci základných a stredných škôl pohybujú často a dlhodobo.
- Približne rovnaký počet opýtaných z oboch skupín sa s prejavmi extrémizmu nikdy nestretol, avšak chlapci si na tieto situácie vo vyššej miere nevedeli spomenúť. Obe skupiny respondentov videli prejavy extrémizmu v škole. Dievčatá sa s nimi častejšie stretli v rovesníckej skupine, v rodine a na internete a na sociálnych sieťach. Približne rovnaký počet oslovených žiakov zažil extrémistické prejavy na ulici a videl ich v televíznom vysielaní.
- Od roku 2016 výrazne stúpol počet oslovených žiakov, ktorí sa s extrémizmom a jeho prejavmi stretli nielen na internete a na sociálnych sieťach, ale i v škole, v rovesníckej skupine a doma. Znížil sa počet opýtaných, ktorí ich zažili na ulici, prípadne ich videli v televíznom vysielaní. Klesol počet respondentov, ktorí tieto negatívne skúsenosti nemali, aj keď výraznejšie stúpol počet žiakov, ktorí si na tieto nepríjemné situácie nedokázali spomenúť.
- V rokoch 2016 až 2018 bolo najčastejším zdrojom týchto negatívnych skúseností televízne vysielanie. V rokoch 2019 až 2021 získal prioritu internet a sociálne siete, avšak v roku 2022 sa žiaci základných a stredných škôl stretli s týmto negatívnym javom v školskom prostredí. Od roku 2021 výrazne stúpol počet opýtaných, ktorí zažili extrémistické prejavy v rovesníckej skupine. Z uvedeného je zrejmé, že šírenie extrémistických myšlienok sa vo veľkej miere prenieslo z virtuálneho sveta, do škôl, rodín a rovesníckych skupín a deti a mladí ľudia sú nimi omnoho viac ohrozovaní než predtým. Príčinou týchto zistení môže byť negatívna spoločenská a politická situácia na Slovensku, ktorú spôsobila pandémia Covid 19, vojna na Ukrajine, stúpajúca inflácia a veľké zvyšovanie cien, čo zároveň spôsobilo výraznú neistotu a nespokojnosť občanov.

Názory a postoje žiakov k skupinám ľudí odlišujúcich sa od ostatných

- Až 69,4 % žiakov základných a stredných škôl **odmietlo myšlienku nadradenosti bielej rasy** a prezentovali názor, že ľudia s inou farbou pleti sú rovnako civilizovaní ako ostatní. Len 2,4 % opýtaných s touto **rasistickou teóriou súhlasilo**, avšak až 28,3 % respondentov nevedelo vyjadriť svoj názor. Zistené údaje ukázali, že výrazná väčšina žiakov si osvojila správny názor. Je potrebné vysvetliť túto závažnú skutočnosť aj respondentom, ktorí ešte stále zastávajú nesprávny názor a poučiť pomerne veľkú skupinu (až necelú tretinu) opýtaných, ktorí nevedeli na túto otázku odpovedať.
- S myšlienkou **nadradenosti bielej rasy súhlasili** najmä chlapci, opýtaní vo veku 14 a 18 rokov, žiaci 8. ročníkov základných škôl a 3. ročníkov stredných škôl, žiaci stredných odborných škôl, respondenti žijúci v najmenších obciach, žiaci pochádzajúci z Trenčianskeho a z Prešovského kraja, opýtaní vyrastajúci v doplnených rodinách a v rodinách, kde neboli vytvorené dobré medziľudské vzťahy, respondenti, ktorí mali skúsenosti s častými prejavmi extrémizmu, opýtaní, ktorí sa odmietli priateliť s rovesníkmi odlišnými od ostatných farbou pleti a žiaci, ktorí mali kamarátov s extrémistickými názormi.
- **Rasovú neznášanlivosť odmietli** vo vyššej miere dievčatá, respondenti vo veku 17 rokov, žiaci 2. ročníkov stredných škôl, gymnazisti, opýtaní žijúci v mestách s počtom obyvateľov od 10 001 do 50 000, mladí obyvatelia Žilinského kraja, respondenti z úplných rodín a z rodín, kde boli vybudované dobré medziľudské vzťahy, respondenti, ktorí sa s prejavmi

extrémizmu stretli občas, žiaci, ktorí mali priateľov s inou farbou pleti a respondenti, ktorí sa s extrémistami nekamarátili.

- Od roku 2010 klesol vo veľkej miere počet opýtaných, ktorí súhlasili s myšlienkou nadradenosti bielej rasy a na rovnakej úrovni zostal počet oslovených žiakov, ktorí na danú otázku odpovedali záporne. V tomto roku výrazne stúpol počet žiakov základných a stredných škôl, ktorí nemali na tento závažný problém vytvorený vlastný názor. Zistené dáta ukázali, že situácia týkajúca sa rasovej nadradenosti je v súčasnej len o trochu lepšia než bola v roku 2010, avšak v porovnaní so zisteniami z roku 2021 je omnoho horšia. Znížil sa síce počet opýtaných, ktorí sa otvorene hlásili k diskriminácii inej rasy, ale výrazne stúpol počet oslovených žiakov, ktorí na otázku nevedeli odpovedať. Bolo by veľmi zaujímavé hlbšie zistiť, čo je príčinou tejto skutočnosti. Je zrejme, že prezentovanie tohto páľčivého problému v médiách a poskytovanie potrebných poznatkov deťom v škole a v rodine by určite prispelo k výraznému zníženiu počtu opýtaných, ktorí si doteraz nedokázali vytvoriť vlastný správny názor. Zároveň je potrebné, aby žiaci základných a stredných škôl tieto názory uplatňovali aj v praktickom živote a vzdali sa predsudkov, ktoré niektorí vo vzťahu k rovesníkom s inou farbou pleti majú.
- Asi 13,4 % opýtaných sa domnievalo, že **skupiny osôb, ktoré ohrozujú bezpečný život na Slovensku existujú** a necelá tretina respondentov uviedla zápornú odpoveď. Situáciu nedokázalo posúdiť najviac, až 59,6 % oslovených žiakov základných a stredných škôl.
- **Strach z ľudí ohrozujúcich pokojný život na Slovensku** prezentovali častejšie chlapci, najstarší opýtaní, žiaci 2. a 3. ročníkov stredných škôl, gymnazisti, respondenti žijúci v obciach s počtom obyvateľov nižším než 10 000, žiaci s trvalým bydliskom v Prešovskom kraji a opýtaní vyrastajúci v doplnených rodinách.
- Od roku 2010 výrazne klesol počet opýtaných, ktorí sa domnievali, že existujú skupiny osôb, ktoré predstavujú pre Slovensko určitú hrozbu. Zvýšil sa počet respondentov, ktorí na otázku odpovedali záporne a zároveň stúpol aj počet žiakov základných a stredných škôl, ktorí na uvedený problém nemali vytvorený vlastný názor.
- Prezentované zistenia ukázali, že v súčasnej dobe sa deti a mládež v nižšej miere obávajú o bezpečný život na Slovensku než predtým. Toto zistenie je zaujímavé, pretože súčasná medzinárodná situácia spojená s vojnou na Ukrajine je horšia než bola napr. v roku 2019. Zaujímavé je zistenie, že v roku 2016 vyjadril najvyšší počet opýtaných určité obavy, pričom v rokoch 2010, 2018, 2019 a 2022 nevedelo najviac žiakov na túto otázku odpovedať. Z uvedených dát vyplynulo, že od roku 2016 klesol počet opýtaných, ktorí sa na Slovensku necítili bezpečne a mali strach z určitých skupín ľudí a zvýšil sa počet respondentov, ktorí na tento problém nemali vytvorený vlastný názor.
- Na otázku, ktoré národnostné, rasové alebo náboženské skupiny osôb predstavujú hrozbu pre Slovensko uviedlo konkrétnu odpoveď len 9,9 % opýtaných. Za osoby, ktoré nás najviac ohrozujú, označili najčastejšie Rómov. Nižší počet respondentov uviedol predsedu a členov Ľudovej strany Naše Slovensko, členov náboženských siekt, moslimov, Ukrajincov, Maďarov, Rusov, ale i teroristov, členov LGBTI+ komunit, prívržencov Islamu a islamského štátu a Arabov. Opýtaní v najnižšej miere považovali za nebezpečné osoby migrantov, niektorých známych slovenských politikov, nacionalistov, osoby podnecujúce nespokojnosť šírením rôznych lží a hoaxov a neprispôsobivých ľudí. Z prezentovaných zistení vyplynulo, že respondenti považovali za veľký problém spolužitie majoritnej skupiny ľudí s Rómskym etnikom. Už omnoho menej sa obávali niektorých slovenských politikov, migrantov, prívržencov Islamu, moslimov, ale aj členov rôznych národností. Toto zistenie je hodnotené negatívne, pretože je zrejme, že niektorí mladí ľudia sú veľmi ovplyvnení súčasnou nepokojnou situáciou na Slovensku a podliehajú názorom niektorých politikov,

ktorí sa z nej snažia vyťažiť čo najviac pre seba a zvýšiť si tak preferencie v nadchádzajúcich septembrových voľbách.

- Respondenti si vytvorili **najpozitívnejšie vzťahy** k Čechom, černochoch, Maďarom, Ukrajincom a k Aziatom. V nižšej miere prezentovali kladné postoje k Rómom, Židom a najmenej k Arabom.
- Oslovení žiaci základných a stredných škôl prezentovali v najvyššom počte **priateľský vzťah** k Čechom. Vo výrazne nižšej miere prejavili kladný postoj aj k černochoch, Ukrajincom, Maďarom, Aziatom, Rómom, Židom a k Arabom. Necelých 10,0 % opýtaných priznalo **negatívne vzťahy** k Rómom a v nižšom počte vyjadrili aj svoj nepriateľský postoj k Maďarom, Ukrajincom, Arabom, Židom, černochoch, Aziatom a k Čechom. Až necelá polovica oslovených žiakov si nevytvorila **žiadny vzťah** k Arabom a k Židom. Opýtaní v nižšej miere deklarovali indiferentné vzťahy voči Aziatom, Rómom, černochoch, Ukrajincom a k Maďarom. O Čechov sa nezaujímal len 16,4 % opýtaných.
- Väčšina žiakov základných a stredných škôl si vytvorila priateľské postoje k Čechom, černochoch, Maďarom, Ukrajincom a k Aziatom. U Židov a Arabov prevládal počet opýtaných, ktorí k týmto skupinám ľudí nemali vytvorené žiadne vzťahy, pričom predpokladáme, že osoby patriace k týmto skupinám osobne nepoznali. Respondenti vyjadrili nepriateľský postoj najmä voči Rómom. Príčinou týchto zistení môže byť problematické spolužitie Slovákov s rómskym etnikom a skutočnosť, že Arabi predstavujú v súčasnosti určitú hrozbu pre celý svet. Opýtaní najpozitívnejšie prijali Čechov, pričom najhoršie vnímali Arabov.
- Od roku 2010 sa **zlepšili vzťahy** respondentov k všetkým uvedeným skupinám, pričom najvýraznejšie zlepšenie bolo evidované u Maďarov, Aziatov a Rómov. Na druhej strane sa vo vyššej miere znížil počet opýtaných, ktorí negatívne vnímali Rómov a Maďarov. Miernejší pokles nepriateľských postojov bol evidovaný aj u Aziatov, Židov, Arabov, černochoch a Čechov. Zároveň sa znížil počet respondentov, ktorí mali vytvorené negatívne postoje voči všetkým spomenutým národnostiam a náboženstvám. V skupine opýtaných, ktorí zastávali **indiferentné postoje** voči daným skupinám osôb, bolo opäť zistené zníženie počtu žiakov, ktorým boli ľahostajní Aziati, Židia, Rómovia, Maďari, Arabi a černosí, avšak počet oslovených žiakov, ktorí sa nezaujímal o Čechov sa od roku 2010 nezmenil.
- Od roku 2010 žiaci celkovo omnoho lepšie hodnotili vzťahy k Maďarom a k Rómom a pozitívnejšie vnímali aj Aziatov, Arabov, Čechov a Židov. Je zaujímavé, že v tomto roku bol zistený vyšší počet priateľských postojov, zníženie negatívnych pocitov aj ľahostajnosti mladých Slovákov voči všetkým spomenutým skupinám osôb.

Prejavy intolerancie žiakov základných a stredných škôl voči niektorým skupinám osôb

- Respondenti by mali **najväčšie výhrady** voči spolužiakom s mentálnym postihnutím, inou sexuálnou orientáciou, s fyzickým postihnutím a s inými názormi na život. Opýtaní vyjadrili menšie výhrady voči rovesníkom v triede, ktorí si osvojili iné kultúrne zvyky, boli utiahnutí a tichí, patrili k inej rase, mali nadváhu a vyznávali iné náboženstvo. Najmenšie výhrady by mali voči spolužiakom, ktorí by sa nedomodne sa obliekali, pochádzali z iného štátu, mali inú národnosť a pochádzali z chudobnej rodiny. Z prezentovaných zistení je zrejmé, že oslovení žiaci neboli ochotní tolerovať rovesníka v triede s mentálnym alebo fyzickým postihnutím a s inou sexuálnou orientáciou, pričom najmenej by im prekážala chudoba, iná národnosť a iná štátna príslušnosť.
- Chlapcom by najviac vadili spolužiaci s inou sexuálnou orientáciou, pričom dievčatá by nechceli mať v triede kamarátku s mentálnym postihnutím. Chlapci sa vyššej miere vyjadrili, že by im prekážal nielen spolužiak s inou národnosťou, s iným náboženským

vyznaním, s inou farbou pleti, s fyzickým postihnutím, s inými kultúrnymi zvykmi a názormi na život, ale vadil by im aj rovesník s nadváhou, pochádzajúci z iného štátu, z chudobnej rodiny, s nemoderným oblečením a s utiahnutou povahou. Z prezentovaných zistení vyplynulo, že chlapci mali výrazne viac predsudkov než dievčatá, ktoré boli tolerantnejšie a nemali také nároky na svojich spolužiakov ako chlapci.

- Od roku 2007 stúpol počet oslovených žiakov, ktorým by vadil nielen spolužiak pochádzajúci z iného štátu, ale i rovesník, ktorý by mal nadváhu a uznával iné kultúrne zvyky. Výrazne sa znížil počet opýtaných, ktorí by v triede odmietli priateľstvo s osobou s inou farbou pleti, s mentálnym postihnutím, s inou sexuálnou orientáciou a s tichou povahou. Zároveň klesol počet respondentov, ktorým by vadil spolužiak s inou národnosťou, s iným náboženským vyznaním, s fyzickým postihnutím, s inými názormi na život a s nemoderným štýlom obliekania. Nezmenil počet žiakov, ktorí by v triednom kolektíve odmietli kamarátstvo s osobou, ktorá by pochádzala z chudobnej rodiny.
- Na základe uvedeného môžeme tvrdiť, že mladí ľudia sú oproti roku 2007 omnoho tolerantnejší voči vybraným skupinám ľudí. Najhoršia situácia bola zistená v roku 2010. Je zrejmé, že názory väčšiny žiakov základných a stredných škôl ovplyvnila súčasná celosvetová politická situácia (zvýšený počet migrantov, vojna na Ukrajine), ako aj rôzne negatívne udalosti na Slovensku (vysoká inflácia cien, streľba na Zámockej ulici v Bratislave), ktoré však pomohli k tomu, aby sa mladí ľudia zamysleli nad sebou a boli tolerantnejší voči spolužiakom, ktorí sa od väčšiny odlišujú farbou pleti, názormi, kultúrnymi a náboženskými zvykmi, sociálnou situáciou, sexuálnou orientáciou a pod.
- Oslovení žiaci považovali za **skupiny, ktoré naliehavo potrebujú štátnu pomoc** invalidov a postihnuté osoby, deti žijúce v detských domovoch, dôchodcov a osamelých ľudí a ťažko choré deti. Nižší počet opýtaných by poskytol podporu aj chudobným ľuďom, osobám s mentálnym postihnutím, osamelým matkám s deťmi, bezdomovcom, nezamestnaným osobám, mladým rodinám s deťmi, absolventom po ukončení štúdia, drogovo závislým osobám, ľuďom závislým od alkoholu a migrantom. Najmenej opýtaných sa domnievalo, že pomoc potrebujú aj ženy na materskej dovolenke a Rómovia. Približne každý desiaty respondent prezentoval názor, že pomoc nepotrebuje ani jedna z uvedených skupín.
- Respondenti si uvedomili pomerne zlú situáciu v spoločnosti a preto pripustili existenciu skupín, ktoré majú zlú sociálno-ekonomickú situáciu. Žiaci požadovali pomoc najmä pre zraniteľné skupiny ľudí, ktoré nemajú iné možnosti na zlepšenie svojej situácie – invalidov, dôchodcov, osamelých ľudí, deti žijúce v detských domovoch a ťažko choré deti. Len nízku mieru pomoci pripisovali migrantom, osobám so závislosťou na alkohole a na nelegálnych drogách. Zaujímavé je zistenie, že najnižšiu mieru pomoci si podľa názoru žiakov základných a stredných škôl zaslúžili Rómovia. Domnievame sa, že v tomto prípade nejde o prejavy rasizmu, ale o vnímanie určitej rovnocennosti, pretože mnohí respondenti považujú Rómov za rovnocenných občanov Slovenskej republiky, ktorí by si mali pomôcť sami tak, že budú pracovať a nebudú tak odkázaní na sociálne dávky.
- Obidve skupiny žiakov požadovali pomoc predovšetkým pre invalidov a telesne postihnuté osoby. Chlapci na druhom mieste vnímali zlú situáciu dôchodcov a osamelých ľudí, pričom dievčatá uprednostnili deti z detských domovov. Chlapci aj dievčatá dali na štvrté miesto ťažko choré deti, avšak chlapci priradili piate miesto osobám s mentálnym postihnutím a dievčatá chudobným ľuďom. Medzi skupiny ľudí, ktorí si vyžadujú minimálnu pomoc zaradili obidve skupiny opýtaných ženy na materskej dovolenke a Rómov. Názor, že pomoc nepotrebuje ani jedna z uvedených skupín, prezentovalo 11,5 % chlapcov a 7,9 % dievčat. Z uvedeného vyplynulo, že dievčatá boli empatickejšie a vnímavejšie k osobám, ktoré sa nachádzajú v zlej ekonomickej situácii.

- Na otázku, ako by bolo potrebné **prístupovať k utečencom**, uviedla tretina opýtaných dať im šancu žiť podľa svojich predstáv, pokiaľ tým nikoho neohrozujú. Nižší počet respondentov sa domnieval, že im treba pomôcť, ak sú ochotní prispôbiť sa našim zvyklostiam. Názor, že tieto osoby potrebujú len nevyhnutnú pomoc a potom je potrebné postarať sa o ich odchod inej krajiny, prezentovalo 13,3 % oslovených žiakov. Najmenej, len 3,9 % opýtaných bolo radikálne proti tomu, aby boli migranti vpustení na naše územie. Na túto otázku nevedela odpovedať približne tretina respondentov.
- Dievčatá častejšie uvádzali, že utečencom by sme mali poskytnúť pomoc, ak sú ochotní prispôbiť sa našej kultúre a taktiež sa vyjadrili, že títo ľudia by mali mať možnosť žiť podľa svojich zvykov, ak tým nikoho neohrozujú. Chlapci vo vyššej miere prezentovali názor, že utečencom treba poskytnúť len nevyhnutnú pomoc a postarať sa o ich odchod do inej krajiny a častejšie tvrdili, že tieto osoby by vôbec nemali vstupovať na naše územie. Na túto otázku nevedela odpovedať viac než tretina chlapcov a 24,4 % dievčat. Zistené údaje ukázali, že dievčatá sa k utečencom správali benevolentnejšie, mali viac pochopenia pre ich situáciu a vo vyššej miere sa im snažili pomôcť. Chlapci boli v rámci tejto pomoci striktnejší, pretože prezentovali názor, že utečenci majú dostať len nevyhnutnú pomoc a potom ísť do inej krajiny a taktiež boli vo vyššej miere proti ich vstupu na naše územie.
- Stredoškólači pristupovali k migrantom ohľaduplnejšie než žiaci základných škôl, ktorí výrazne častejšie nemali na tento problém vytvorený vlastný názor.
- Od roku 2020 klesol počet opýtaných, ktorí tvrdili, že migrantom by sme mali poskytnúť pomoc len vtedy, ak sú ochotní prispôbiť sa našej kultúre, prípadne zastávali názor, že im treba poskytnúť len nevyhnutnú pomoc a postarať sa o ich odchod do inej krajiny. Zvýšil sa počet respondentov, ktorí sa vyjadrili, že títo ľudia by mali mať možnosť žiť podľa svojich zvykov, ak tým nikoho neohrozia. Zároveň klesol počet oslovených žiakov, ktorí sa domnievali, že migranti by nemali vstupovať na naše územie. Najvýraznejšie sa však zvýšil počet opýtaných, ktorí nedokázali na túto otázku odpovedať. Zistené údaje ukázali, že postoj žiakov základných a stredných škôl k utečencom sa za pomerne krátku dobu zhoršil a bolo by dobré, aby im rodičia alebo učitelia tento problém vysvetlili. Situácia je o to horšia, že v roku 2022 prekročilo hranice Slovenska množstvo občanov Ukrajiny, ktorí u nás hľadali útočisko, pomoc a ochranu pred agresorom, ktorý napadol ich krajinu a ktorí potrebujú predovšetkým našu pomoc a podporu.

Protirómsky rasizmus

- Asi štvrtina oslovených žiakov **neprichádzala s Rómami do žiadneho kontaktu** a 26,5 % respondentov ich stretávalo náhodne na ulici. Približne tretina opýtaných mala spolužiakov Rómov a 22,7 % žiakov základných a stredných škôl sa s nimi kamarátilo. Len 10,4 % respondentov malo susedov patriacich k rómskemu etniku, 3,9 % ich považovalo za rodinných priateľov a 6,7 % žiakov malo Rómov v príbuzenstve. Asi polovica opýtaných neutržiavala s Rómami žiadne kontakty.
- Spolužiakov Rómov mali častejšie chlapci, ktorí ich zároveň vo vyššom počte stretávali len na ulici. Až 27,8 % dievčat a necelá pätina chlapcov neprichádzali s príslušníkmi rómskej menšiny do žiadneho kontaktu. Zaujímavé je zistenie, že približne rovnaký počet opýtaných sa s Rómami kamarátil, mal ich v príbuzenstve, považoval ich za rodinných priateľov a býval v ich blízkosti. Z prezentovaných zistení je zrejmé, že do kontaktu s príslušníkmi rómskej menšiny častejšie prichádzali dievčatá než chlapci.
- Opýtaní z Bratislavského, Trnavského, Trenčianskeho a zo Žilinského kraja stretávali Rómov najčastejšie na ulici. Respondenti s trvalým bydliskom v Nitrianskom, Banskobystrickom, Prešovskom a v Košickom kraji boli v s nimi v kontakte najmä v škole, zatiaľ čo žiaci z Banskobystrického a z Prešovského kraja sa s nimi častejšie kamarátili. V blízkom susedstve mali členov rómskeho etnika respondenti pochádzajúci z Nitrianskeho

kraja. Za rodinných priateľov ich považovali oslovení žiaci žijúci v Prešovskom kraji. Opýtaní z Košického kraja označili vo vyššom počte Rómov za príbuzných. Viac než tretina žiakov s trvalým bydliskom v Bratislavskom, Trenčianskom a v Žilinskom kraji nemala s osobami patriacimi k rómskej menšine vytvorené žiadne kontakty, avšak v Košickom kraji rovnako odpovedalo len 5,3 % opýtaných. Uvedené dáta ukázali, že s Rómami boli v kontakte najmä žiaci žijúci v Košickom kraji. V najnižšej miere sa s nimi stretávali opýtaní pochádzajúci zo Žilinského kraja.

Vnímanie terorizmu ako hrozby súčasného života na Slovensku

- Za najčastejšie **príčiny medzinárodného terorizmu** považovali respondenti rasovú neznášanlivosť, politiku niektorých štátov, náboženský fanatizmus, chudobu a túžbu po pomste. Na otázku nevedela odpovedať až štvrtina oslovených žiakov a pol percenta opýtaných použilo inú odpoveď, kde uvádzali túžbu po peniazoch, egoizmus, extrémizmus a intoleranciu.
- Dievčatá považovali za najčastejší dôvod medzinárodného terorizmu rasovú neznášanlivosť, zatiaľ čo chlapci pripisovali väčší význam politike niektorých štátov. Dievčatá preferovali ako dôvod chudobu, náboženský fanatizmus, túžbu po moci a po pomste. Na túto otázku nevedela odpovedať tretina chlapcov a päťina dievčat.
- O príčinách terorizmu boli omnoho viac informovaní stredoškólcovia než žiaci základných škôl.
- Od roku 2018 klesol počet respondentov, ktorí považovali za významné dôvody medzinárodného terorizmu náboženský fanatizmus, rasovú neznášanlivosť, chudobu, politiku niektorých štátov, túžbu po moci a po pomste. Nezmenil sa počet opýtaných, ktorí uvádzali inú možnosť. Zvýšil sa počet respondentov, ktorí na tento závažný problém nemali vytvorený vlastný názor. Hlbšia analýza zistených dát ukázala, že v rokoch 2018 a 2019 považovali oslovení žiaci za najdôležitejšiu príčinu náboženský fanatizmus, zatiaľ čo v tomto roku mala prioritu rasová neznášanlivosť.
- Asi polovica opýtaných uviedla, že **informácie o terorizme** si vypočuje, ale nevyhľadáva ich. O túto problematiku sa hlbšie zaujímal len 8,3 % respondentov, a títo si potrebné poznatky sami vyhľadávali na internete a sociálnych sieťach. Až 41,5 % žiakov základných a stredných škôl sa vyjadrilo, že terorizmus ich nezaujíma, a preto sa ani nesnažili tieto poznatky získať.
- Informácie o terorizme sledovali a vyhľadávali najmä chlapci, respondenti vo veku 17 a 18 rokov, žiaci 3. ročníkov stredných škôl, gymnazisti, opýtaní pochádzajúci z najväčších miest, respondenti s trvalým bydliskom v Bratislavskom kraji a žiaci žijúci v doplnených rodinách. Problematika terorizmu nezaujala vo vyššej miere dievčatá, najmladších opýtaných, žiakov 7. ročníkov základných škôl, žiakov stredných odborných škôl, opýtaných s trvalým bydliskom v obciach s počtom obyvateľov od 2 001 do 10 000, mladých obyvateľov Trenčianskeho a Nitrianskeho kraja a žiakov vyrastajúcich v neúplných rodinách.
- Od roku 2018 klesol počet respondentov, ktorí si informácie o terorizme sami vyhľadávali a znížil sa aj počet opýtaných, ktorí si tieto poznatky len vypočuli, ale už im nevenovali pozornosť. Za sledované obdobie výraznejšie stúpol počet oslovených žiakov, ktorých daná problematika neoslovila. Zistené údaje ukázali, že oproti zisteniam z minulého roku prejavili žiaci základných a stredných škôl omnoho nižší záujem o terorizmus než predtým.
- **S mierou svojej informovanosti o terorizme** bola spokojná štvrtina opýtaných, pričom určitý nedostatok informácií pociťovalo 31,9 % respondentov. Názor, že daná problematika ich nezaujala, prezentovalo až 43,1 % oslovených žiakov základných a stredných škôl.

- S mierou informovanosti o terorizme boli spokojní chlapci, sedemnásťroční opýtaní, žiaci 3. ročníkov stredných škôl, žiaci stredných odborných škôl, respondenti pochádzajúci z miest s počtom obyvateľov od 50 001 do 100 000 a opýtaní žijúci v Nitrianskom kraji. Poznatky o terorizme chýbali skôr dievčatám, respondentom vo veku 16 rokov, žiakom 9. ročníkov základných škôl, gymnazistom, respondentom s trvalým bydliskom v najmenších obciach a opýtaných z Banskobystrického kraja.
- S informáciami o terorizme boli spokojnejší stredoškóľáci, ktorí zároveň prejavovali o túto tému väčší záujem než žiaci základných škôl.
- Od roku 2018 mierne klesol počet respondentov, ktorí boli s mierou informovanosti o terorizme spokojní a znížil sa aj počet oslovených žiakov základných a stredných škôl, ktorí by o danej téme chceli vedieť viac. Výraznejšie sa zvýšil počet opýtaných, ktorí sa o problematiku terorizmu nezaujímal. Zistené údaje ukázali, že v tomto roku prejavili žiaci základných a stredných škôl najnižšiu spokojnosť s mierou informovanosti a zároveň najvyšší nezaujímanosť o terorizmus. Je zrejmé, že o tento závažný celosvetový jav sa zaujímal vo výrazne nižšom počte než v roku 2018.
- Na otázku, či sú *občania Slovenska dostatočne chránení pred teroristickými útokmi*, uviedla necelá polovica opýtaných, že taký útok sa nedá predvídať a aj určité opatrenia, ktoré sa vykonávajú, nemusia byť dostatočné. Len 15,6 % respondentov dôverovalo vláde, že krajinu pred teroristami dostatočne ochráni. Na tento problém nemala vytvorený vlastný názor viac než tretina žiakov základných a stredných škôl. Asi 1,6 % opýtaných prostredníctvom možnosti iné podotklo, že Slovensko nemá dostatok finančných prostriedkov na vybudovanie účinných ochranných opatrení a nemá ani dostatočne vyzbrojenú armádu a zabezpečenú potrebnú bojovú techniku. Niektorí respondenti sa domnievali, že náš štát nie je pre teroristov dostatočne atraktívnou krajinou.
- Názor, že vláda SR je schopná svojich občanov pred teroristami ochrániť, uvádzali najčastejšie chlapci, opýtaní vo veku 13 rokov, ôsmaci, žiaci stredných odborných škôl, respondenti žijúci v mestách s počtom obyvateľov od 50 001 do 100 000, opýtaní pochádzajúci z Nitrianskeho kraja a žiaci, ktorí mali nevlastného otca alebo matku. O tom, že teroristický útok sa nedá predvídať, boli viac presvedčené dievčatá, sedemnásťroční žiaci 3. ročníkov stredných škôl, gymnazisti, respondenti s trvalým bydliskom v mestách s počtom obyvateľov od 10 001 do 50 000, žiaci žijúci v úplných rodinách a opýtaní pochádzajúci z Trenčianskeho kraja.
- Od roku 2018 sa zvýšil počet respondentov, ktorí dôverovali vláde, že občanov Slovenska ochráni. Klesol počet opýtaných, ktorí prezentovali názor, že tieto útoky sa nedajú predvídať a znížil sa aj počet žiakov, ktorí uvádzali iné možnosti. Za sledované obdobie sa však nezmenil počet respondentov, ktorí na otázku nevedeli odpovedať. Pozitívne je hodnotené zistenie, že v súčasnej hektickej politickej situácii na Slovensku a vo svete stúpol bol zistený vyšší počet žiakov, ktorí dôverujú vláde, že dokáže našu krajinu pred týmito nebezpečnými útokmi ochrániť.
- Na otázku, či by sa aj *Slovensko mohlo stať terčom teroristických útokov* odpovedalo kladne 36,2 % opýtaných, pričom len necelá pätina respondentov túto možnosť zamietla. Situáciu nedokázalo posúdiť najviac, až 44,8 % oslovených žiakov základných a stredných škôl.
- Názor, že naša krajina by sa mohla stať terčom teroristických útokov, odsúhlasili častejšie sedemnásťroční opýtaní, žiaci 2. ročníkov stredných škôl, gymnazisti, respondenti žijúci vo veľkomestách a opýtaní pochádzajúci z Nitrianskeho kraja. S týmto názorom nesúhlasili vo vyššom počte chlapci, trinásťroční respondenti, žiaci 7. ročníkov základných škôl, žiaci

stredných odborných škôl, respondenti žijúci v mestách s počtom obyvateľov od 50 001 do 100 000 a opýtaní pochádzajúci zo Žilinského kraja.

- Od roku 2018 len veľmi mierne stúpol počet respondentov, ktorí sa obávali teroristického útoku a klesol počet opýtaných, ktorí sa na Slovensku cítili bezpečne. Zvýšil sa počet žiakov základných a stredných škôl, ktorí nedokázali situáciu posúdiť. Zistené údaje ukázali, že v tomto roku sa respondenti viac obávali teroristického útoku než v roku 2018. Situáciu mohla spôsobiť nestabilná celosvetová politická situácia a vojna na Ukrajine, ktorá sa odohráva za našimi východnými hranicami.

ODPORÚČANIA PRE PRAX

Výsledky výskumu potvrdili, že extrémizmus patrí v školskom prostredí k závažným sociálno-patologickým javom. Pre zníženie jeho výskytu v základných a v stredných školách odporúčame:

- Vytvoriť v škole dostatok záujmových krúžkov s cieľom, aby mohli všetci žiaci vhodným spôsobom prežiť svoj voľný čas a nadviazať priateľstvá s rovesníkmi.
- Snažiť sa počas vyučovania vytvoriť pozitívnu atmosféru, ktorá by kladne vplývala nielen na vzdelávaciu činnosť, ale posilňovala aj vzájomné vzťahy medzi učiteľom a žiakmi a žiakmi navzájom.
- Naučiť žiakov akceptovať rovesníkov, ktorí sa od väčšiny odlišujú farbou pleti, nadváhou, telesným postihnutím, tichou povahou a inými názormi na život a nevyčleňovať ich z kolektívu spolužiakov.
- V rámci interkultúrnej výchovy oboznámiť žiakov so základnými poznatkami o histórii, demokracii, tolerancii, rešpektovaní iných kultúr a naučiť ich dodržiavať ľudské práva.
- Venovať viac pozornosti problematike holokaustu a antisemitizmu, pretože niektorí žiaci majú voči Židom vytvorené neodôvodnené predsudky.
- Venovať viac pozornosti problematike rasizmu, extrémizmu a xenofóbie už v základných školách, pretože je zrejmé, že mnohí žiaci majú vytvorené negatívne názory a postoje k migrantom, Rómom, cudzincom žijúcim u nás a k osobám odlišným od majoritnej skupiny obyvateľstva.
- Zvyšovať právne vedomie žiakov, poskytnúť im vedomosti o trestnej činnosti extrémistov a učiť ich zodpovednosti za svoje konanie. Zo strany rodičov aj pedagógov je nutné jednoznačne odmietnuť všetky prejavy extrémizmu.
- V prípade výskytu prejavov extrémizmu v triede snažiť sa čo najrýchlejšie situáciu vyriešiť a vinníkov spravodlivo potrestať. Len tak sa zabráni ich ďalšiemu šíreniu.
- V rámci využívania nových moderných komunikačných technológií naučiť žiakov menej dôverovať neovereným zdrojom poznatkov, vedieť si vyhľadávať informácie na spoľahlivých stránkach a overiť ich.
- Všímať si správanie, oblečenie a vyjadrovanie žiakov s cieľom identifikovať prejavy extrémizmu a spoločne s rodičmi a odborníkmi ich eliminovať prostredníctvom účinných výchovných opatrení.
- Nárast počtu respondentov, ktorí občas sledujú extrémistické internetové stránky, poukazuje na nutnosť dôslednejšej kontroly zo strany rodičov a efektívnejšej prevencie realizovanej v školskom prostredí.
- Pri realizácii preventívnych opatrení zameraných na elimináciu prejavov extrémizmu spolupracovať s viacerými inštitúciami a mimovládnyimi organizáciami.

- Venovať v rámci výučby pozornosť témam zameraným na terorizmus a teroristické útoky a veku primeraným spôsobom poučiť žiakov o opatreniach, ktoré vláda na Slovensku v danej oblasti realizuje.
- Poskytnúť deťom dostatok informácií o extrémizme aj o terorizme, pričom treba dať jasne najavo negatívny postoj dospelých voči týmto negatívnym javom.